(सरकारी तथा गायकवाडी
केळवणीखातामां चालती)

बाळ-गरबावळी.

कर्त्ता

ગુજરાતના પ્રસિદ્ધ સાક્ષર
स्व. नवलराम लक्ष्मीराम.

આવૃત્તિ ૨૧ મી

"જૈન વિજય" પ્રિન્ટિંગ પ્રેસ,
ચૌટાના પુલ ઉપર-સુરત.

The Department of Public Instruction, Bombay.

BAL--GARABAVALI

OR

SONG-BOOK FOR GIRLS.

BY

L... NAVALRAM LAKSHMIRAM.
Pr...al, Training College, Kathiawar.

બાળ—ગરબાવળી.

કર્ત્તા,

ર... રા. નવલરામ લક્ષ્મીરામ.

પ્રસિદ્ધ કર્ત્તા,
...મતરામ નવલરામ—સુરત.

આવૃત્તિ ૨૧ મી.

ઈ૰ સ૰ ૧૯૧૫.

કિંમત ૦-૨-૦

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર—ધીમતરામ નવલરામ.
પ્રસિદ્ધ કરવાનું ઠે. ચૌટાબજાર—સુરત.

છાપનાર—ઠાકોરદાસ માનસિંગ.
છાપવાનું ઠે. "જૈન વિજય" પ્રિન્ટિંગ પ્રેસ.
ચૌટાના પુલ ઉપર-સુરત.

પ્રસ્તાવના.

મનની કેળવણીમાં અભ્યાસ એ એક અવશ્યનું સાધન છે; સારી કવિતા માણસનાં રસજ્ઞાન તથા કલ્પનાને કેળવણીથી પ્રફુલ્લિત કરે છે; તેને સારૂ સુખનું એક નવું તથા અખૂટ બારૂ ઉઘાડે છે, અને મનની ઊંચી વૃત્તિઓને જાગૃત કરી તેની પાસે ઊંચાં કર્મ કરાવે છે. શાસ્ત્રના અભ્યાસથી પરિપકવ થએલી બુદ્ધિને કોમળ, ચપળ, રિમંગી તથા ઉદાર કરનાર સારી કવિતાજ છે.

પણ બાળ કેળવણીને લાયક કવિતા મળવી મુશ્કેલ પડે છે, કેમકે કવિઓ ઘણું કરીને પોતાની અવસ્થાનોજ રસ વર્ણવી જાય છે, અને બાલ્યાવસ્થાના રસ અને કલ્પનામાં ઉતરવુ એ બહુ અઘરૂ છે. એ કારણથી સઘળી ભાષામાં સારી બાળ-કવિતા થોડીજ દીઠામા આવે છે. આપણી ભાષામાં તો તેની કેવળ ખોટજ છે.

એ ખોટ પૂરી પડવાને અર્થે મારો વિચાર ઘણા વખતથી યથાશક્તિ કાંઇ કરવાનો હતો અને તેથી કેળવણી ખાતાની તરફથીજ ગરબાવળીની માગણી આવતાં મ્હેં તે ઉમગથી ઝીલી લીધી છે એમા ધારેલી મતલબ કેટલી પાર પડી છે,—એટલે એમાં રસ કેટલો આવ્યો છે, અને તેમાં તે બાળકથી ગ્રહણ થઇ શકે એવો કેટલો છે— એનો નિર્ણય કરવો એ બાળક કેળવણીના ચતુર અનુભવીઓનું કામ છે. ગરબીઓ કેવી રીતે ગાવી તે જાણવાને સારૂ

[illegible] નથ જે એક પ્રસિદ્ધ * કડી મૂકવાનો રિવાજ છે, પણ તે [illegible] કેટલાક કારણોથી આ ચોપડીમાં થઇ શક્યું નહિ, તે [illegible] તેને પદ્યબંધ નો જણાય એમ ધારી મે તેના સાંકે-[illegible] નામ ત્યાં લખ્યાં છે —જેમકે ચોચોકા એટલે ચાર ચાર [illegible]ના ચાર ગણ જેના પ્રત્યેક ચરણમાં સમાયલા છે તે [illegible], इ, उ, ओ, વગેરે નામને અંતે જે પ્રત્યય લગાડયા છે [illegible] પણ મર્મ રહેલો છે, પરંતુ તે સઘળો વિસ્તાર આ [illegible] આપી શકાતો નથી.

મુ૦ રાજકોટ, તા૦ ૬ ઠી સપ્ટેમ્બર ૧૮૮૭.

ન. લ.

---

* પણ એની જરૂર જણાવવાથી સન ૧૮૭૯ ના એપ્રિલ [illegible] ગુજરાતશાળા પત્રમાં એ પ્રસિદ્ધ કડીઓ મે મહેતાજીની [illegible]ને માટે બનાવેલી છે.

સાંકળીયું.

(छठ्ठुं धोरण भणनारीओने सारु.)

(फीमेल ट्रेनिंग कोलेजने सारु)

बाळप्रार्थना.

घोळ, (माप, चोचोका.)

માગુ માગુ, છો ઇશ્વર આપ રે,
પ્રાણી માત્રના મા ને બાપ રે,
જેની શક્તિનુ નહિ કાઇ માપરે,
પાય લાગુ, માગુ, પ્રભુ આટલુ. ૧

માગુ માગુ, પ્રથમ તમ પ્રેમરે,
રાખો રાખો અમપર રહેમરે,
તમ રહેમેજ રહિયે ક્ષેમરે,
પાય લાગુ, માગુ, પ્રભુ આટલુ. ૨

માગુ માગુ કુશળ મારી માતને,
માગુ માગુ કુશળ મારા તાતને,
માગું કુશળ ભાઇઓના સાથને,
પાય લાગુ, માગુ, પ્રભુ આટલુ ૩

માગુ માગું, અમને તમે પાળજો,
અન્ન વસ્ત્ર ને આબરૂ આલજો,
જન સર્વના સંકટ ટાળજો,
પાય લાગું, માગુ, પ્રભુ આટલુ. ૪

માગું માગું, હુ આણી વા'લને,
આપો આપો, સુબુદ્ધિ હુ બાળને,

કાપો કાપો કુતર્ક કુચાલને,
પાય લાગુ, માગુ, પ્રભુ આટલુ ૫

માગુ માગુ, માબાપની સેવરે,
સદા સાચુજ બોલ્યાની ટેવરે,
મારા મનનો, હરો અહમેવ[1] રે,
પાય લાગુ, માગુ, પ્રભુ આટલુ. ૬

માગુ માગુ, માયાળુ સ્વભાવરે,
મીઠા બોલ, ને સૌ પર ભાવરે,
છે જેથીજ જગમા નિભાવરે,
પાય લાગુ, માગુ, પ્રભુ આટલુ ૭

માગુ માગુ, સુમાર્ગ બતાવરે,
મારા દિલમા દયા તુ વસાવરે,
પરમારથ[2] પુર્ણ[3] કરાવરે,
પાય લાગુ, માગુ, પ્રભુ આટલુ. ૮

માગુ, વિદ્યાનુ વ્યસન[4] લગાડજે,
મારી અતર આખો ઉઘાડજે;
શુદ્ધ સત્યનો સુરજ ઉગાડજે,
પાય લાગુ, માગુ, પ્રભુ આટલુ. ૯

મે આ માગ્યુ, હુ માગવા જોગરે,
બાપ આપ છો આપવા યોગ્ય[5] રે,
પાય લાગુ, માગુ, પ્રભુ આટલુ ૧૦

---

૧ અહકાર ૨ જીવનુ કલ્યાણ થાય એવા કામ ૩ બરાબર. ૪ ટેવ ૫ નુકસાન વગરનુ.

निशाळे जती छोडीनु वर्णन-वा'ली बेन.

गरबी (ચોચોકા)

મારી *વા'લી બે'ન છે બહુ છોટી જો,
પણ ડા'પણમાં મોટી જો. ૧
મારી વા'લી બે'નને નહિ રાદો જો,
હસતીંજ આખો દા'ડો જો ૨
મારી વા'લી બે'ન વા'ણું વ્હેલી જો,
ઉઠે સૌથી પ્હેલી જો. ૩
મારી વા'લી બે'ન દાતણુ નિત્યે જો,
કરે, ને નાહે પ્રીતે જો. ૪
મારી વા'લી બે'ન વાળ ઓળાવે જો,
રોજ કપાળ લુંછાવે જો. ૫
મારી વા'લી બે'ન સો સુધીં ગણતી જો,
ભાવે "ભુ પા" ભણતી જો. ૬
મારી વા'લી બે'ન ચાલી નિશાળે જો,
ચૂકે નહિ કો કાળે જો ૭
મારી વા'લી બે'ન સિલેટ સાહિજો,
દીસે છે બહુ ડાહી જો ૮
મારી વા'લી બે'ન પેન તો માગે જો,
સોને વા'લી લાગે જો. ૯

---

*જયા આવુ (') અધ્યાહાર ચિન્હ મૂકયુ હોય ત્યા કોઇ હકારનો ઉચ્ચાર છે એમ જાણવુ, જેમ કે વા'લી એ વહાલી લખ્યુ હોય ત્યારે જેમ વાચીએ છઇએ તેમ વાંચવુ

મારી વા'લી બે'ન ઠમ ઠમ ચાલે જો,
ચોપડી હાથમા ઝાલે જો. ૧૦
મારી વા'લી બે'ન પાઠ કરે છે જો,
સૌમા સરસ ઠરે છે જો. ૧૧
મારી વા'લી બે'ન વાચે વાતો જો,
હરખ સરવને થાનો જો. ૧૨
મારી વા'લી બે'ન લઇને તાળી જો,
ગરબી ગાય રસાળી જો. ૧૩
મારી વા'લી બે'નના બોલ મીઠા જો,
દુનિયામાં નથી દીઠા જો. ૧૪
મારી વા'લી બે'ન વા'લાં લાગે જો,
મન ગમે તે માગે જો. ૧૫

छोडीओनी उजाणी.

गरबी (અષ્ટાચોકા.)

સૌ ચાલીઓ હળીમળી આવો આજ,
આપણે કરિયે ઉજાણી,
સૌ કાંઇ કાંઇ ઘરથી લાવો, આજ, આપણે૦ ૧
કો લાવી ચણા, કો ધાણી, આજ, આપણે૦
કો કોપરૂ ખાંડ તો આણી, આજ, આપણે૦ ૨
કો ખજૂર ખોળી લાવી, આજ, આપણે૦
કો ચારોળી ચાવતી આવી, આજ, આપણે૦ ૩
કો કહે થઇ એ તો *અજીઠી, આજ, આપણે૦

* એઠી, બોટેલી.

કો લાવી બદામો મીઠી. આજ, આપણે૦ ૪
કોએ પરતાં સરતાં આણ્યાં, આજ, આપણે૦
સૌએ *ખોરાં ખૂબ વખાણ્યાં. આજ, આપણે૦ ૫
કો કાકડીઓ, કો દ્રાખો, આજ, આપણે૦
કો લાવી મૂળો આખો. આજ, આપણે૦ ૬
કો બરફી બર્ફીજ સરખી, આજ, આપણે૦
જોઇ બાળક કૂદ્યાં હરખી. આજ, આપણે૦ ૭
કોઇ પેંડો લાવી પ્રેમે, આજ, આપણે૦
નહિ કોઇથી ભાગ્યો કેમે. આજ, આપણે૦ ૮
પણ પત્થરથી તે હાર્યો, આજ, આપણે૦
કો લાવી લાડવો સારો. આજ, આપણે૦ ૯
કો કહે ખપે ન અમને, આજ, આપણે૦
કહ્યું નહિજ મૂકિએ તમને. આજ, આપણે૦ ૧૦
કો લાવી સક્કરપારા, આજ, આપણે૦
ગોળપાપડી, મમરા ખારા. આજ, આપણે૦ ૧૧
કો લાવી ગાંઠીયા ગમતા, આજ, આપણે૦
તે તો ગટ્ટ કરી ગયા રમતાં. આજ, આપણે૦ ૧૨
કો લાવી પકવાન પાચે, આજ, આપણે૦
જોઇ જીભ સળવળે સાચે. આજ, આપણે૦ ૧૩
કોઇ દળ મગદળ ગળગળતું, આજ, આપણે૦
કોઇએ આણ્યુ અથાણું મોઅળતું, આજ, આપણે૦ ૧૪
કો ખોબો ભરી ખારેકો, આજ, આપણે૦
કો લાવી પાપડ સેક્યો. આજ, આપણે૦ ૧૫

---

* પરતા ખોરા છે એમ સૌએ કહ્યું.

કો છાનું છુપાવી લાવી, આજ, આપણે૦
પાછી વાળીજ જેવી આવી, આજ, આપણે૦ ૧૬
બે'ન એ તો ચોરી કહેવાએ, આજ, આપણે૦
કહ્યા વિના ન લાવવું કાંઇ, આજ, આપણે૦ ૧૭
રોતી આવી એક બીચારી, આજ, આપણે૦
નથી આપતી મા કાંઇ મારી, આજ, આપણે૦ ૧૮
એને પ્રેમે પાસ બેસાડી, આજ, આપણે૦
સૌએ મિજબાની તો માંડી, આજ, આપણે૦ ૧૯
સૌ વ્હાલથી વે'ચી ખાઓ, આજ, આપણે૦
ખાઇ પીને ગરબા ગાઓ. આજ, આપણે૦ ૨૦

ગુજરાતનો વનસ્પતિ વૈભવ, ભાગ ૧ લો

ગરબી. (ચે.ચોકડા.)

રૂડો ! રૂડો ! મુલક ગુજરાત રૂડો !
જગદીશે જગતમા ખૂબ ઘડ્યો ! ૧
જ્યાં જુઓ ત્યા લીલા લહેરજ છે !
ધનધાન્યે *ભૂધરની મહેરજ છે ! ૨
બહુ જુવાર, બાજરી ડાંગર ને,
ઘઉં ચણા, વટાણા, ઝાલર ને ૩
ઘણી તુવેર, ને મગ, ચોળા જ્યાં,
મઠ અડદ, ગડાઇ, જવ ઝઝા. ૪
વળી વળી, દીવેલી તલ અળશી,

---

* પરમેશ્વર.

આદિ ચીજો હજારો હજારો કળશી ! ૫
એ ગણે ગણાય ન કહુ સાચુ,
ગૂજરાતે પાકે સોનું કાચુ ! ૬
કાચુ રાખ્યુ નથી કઇ કિરતારે !
કરી કૃપા ભરતખંડ પર ભારે.
ભૂલો ભુંડી આપણીજ છે ભાઇ,
કે ગયા ડૂબી દળદર માંહી ૮
આવો મુલક મળ્યો હોય બીજાને,
દુખ બોલ જનમમાં ન તે જાણે. ૯
લોક અકલ હુનર નહિ કઇ આણે,
જૂઠો મમત, ગાડરવત બહુ તાણે. ૧૦
મૂકી મમત, આળસ ઇર્ષા સર્વે,
દેશ દાઝે ઘૂમો ઘૂમો ! ગર્વે. ૧૧
કરો ગર્વે ગરૂઓ મુલક પાછો !
સુતા બેઠાં સ્વદેશનું સુખ વાચ્છો ! ૧૨
સપ સજી ભજી વિદ્યામાતા,
થઇ હુન્નર કળામાં મદમાતા. ૧૩
કસી કમર, પલકમા ખૂખારી,
બહાર પડો ! ફતેહ છે કહુ ધારી. ૧૪

भाग २ जो.

(રાગ ઉપર પ્રમાણે.)

ખરે ખરો બગીચો ગુજરાતજ,
ફાલ્યો ફુલ્યો ને ફાલ્યો પ્રખ્યાતજ? ૧
ઝાઝાં ઝાડોનાં ઝુંડજ જ્યાં દીસે,
જોતા જોતા જે જીવ હરખી હીંસે. ૨

વડ ઘટા ઘાલે ચોગમ ફરતી,
જે નીચે સેનાઓ ઉતરતી. ૩
ઉગે આંબાઓ હારોહાર ઘણા,
કહો કેરીના સ્વાદમાં શીળ' મણા? ૪

રૂડી રૂડીરે લીંમડાની છાયા,
ભુંડી ભુડીરે આમલીની માયા. ૫
કેવો કેવો કપાસનો છોડ સારો?
જાતે નાનો, જગતને ઢાંકનારો! ૬
શુ ખિલ્યુ આ ખેતર ખસખસનુ!
હોય અફીણુ અમૂલ્ય જે રસનુ! ૭

બુધહિણા વિના ખપ જો ખાએ,
ખરે મરેજ એનો ન વાંક કાંએ. ૮
શી શોભે આ ઉભી શેલડીઓ!
કેવી ઝુકે છે, જોજો ચમરીઓ! ૯
મોટું પેલું કણુસનું ફળ કેવું?
દિસે હાથીના કુંભસ્થળ જેવું. ૧૦
જોજો ઝાડો ઝવાહિરના સહુરે,
કોને મૂકું, ને કોને હું ગાઉરે. ૧૧

આસોપાલવ કંદબ, પિપળ બીલી,
તાડ ઉચ્ચુ રહ્યું ગગન ઝીલી ૧૨
વાસ, સાગ, સરગવો, ને બાવળ,
ખેર ખાખર, ખજુરાં ને આવળ. ૧૩

જમરૂખી, કમરખી, બોરડીઓ,
સીતાફળી, કદલી, દુડમડીઓ ૧૪

જો કોઠી, રાયણુ, લીંબુ, જાંબુ,
નારંગી, અંજીર, શેતુર લાબું. ૧૫
વળી પપાઊં, ફાલસાં, ને દ્રાખો,
હોય મેવા મઝાદારજ લાખો. ૧૬

ભાગ ૨ જો.

(રાગ ઉપર પ્રમાણે.)

ફુલ મઝા તો આપણા દેશજની!
સોનુ ને સુગંધ બે સજની! ૧
ફુલ રંગબેરંગી કેવાં છે!
ઉડી આંખેજ વળગે એવાં છે, ૨
ને સુગંધ શી સુંદર સારી!
રહ્યો બેકી મુલક બધો ભારી. ૩
જુઇ, જાઇ, કેતકી, સાહેલી,
પારિજાત, ચંપો, ચંબેલી ૪
ગુણી ગુલાબ, મોગરો, બટમોગરો,
ગુલછડી, તગર, તુલસી, ડગરો. ૫
મધમધી રહ્યાં વન વન ચોગમ,
નામ લેતાજ આવે છે સોરમ! ૬
શા ખિલે કમળ જળમા ચોપાસ!
શાં સોહામણાં સાજે ગુલબાસ. ૭
શા શોભી રહ્યા આ ગુલ્લાલા!
કેસુડાં, કસુંબો લાગે વા'લા. ૮
પેલાં સુંદર સુરજ ફુલ સુરજની

પૂઠે ફરે છે પ્રેમે, ઓ સજની. ૯
પેલી પોયણી પરણી ચાંદાસુ,
જોય ચાંદો, ને જો, આવે *હાસુ! ૧૦
ખુબ ખિલ્યા કરેણા, તનમનિયાં,
ધતુરા તુરી સમ છે બનિયા. ૧૧
જાણે પુકારે વનવૈભવ ઇશનો?
વનલીલામાં વાસ છે જગદીશનો. ૧૨
જ્યા જોઉ ત્યા ઇશ્વર સભર ભર્યો!
ધન ભાગ્ય! નવલ, ભવસાર સર્યો! ૧૩

निशाळनु वर्णन.

गरबी. (त्रिअट्ठी.)

મા, મને નિશાળે મૂકને, પાય લાગુ, મા,
મા, ભાગ તું મારી ભૂખને, મુખ માગુ, મા ૧
મા, મારી મારા જેવડી બે'નપણીઓ, મા,
મા, જો જો ચાલી આ ચોપડી લઇ ઘણીઓ, મા. ૨
મા, જો જો કેવી એ જાય છે, માનમોજે, મા!
મા, જાયજ તો ત્યા ગવાય છે ગીત રોજે, મા. ૩
મા, ભરી રૂપાળા રંગથી એક પેટી, મા,
મા, તે તો જુએ એ ઉમગથી ત્યા બેઠી, મા. ૪

---

*હાસુ—હસવુ—એટલે ચંદ્રોદય પછી ઉજળી સોહામણી દેખાય છે.

૫૮૦૨

મા, ખેળવણાં ખુશકારની છે બીજી, મા,
મા, જેને કહે છે આકારની જન રીઝી, મા. ૫

મા, વળી ચળકતે ચોકઠે રૂપાળા, મા,
મા, ઘણા લખોટા, જેવડે ગણે બાળ, મા. ૬

મા, નકશા નવરંગી, નવા, તકતકતા, મા,
મા, ભીતે ભલા ખુબ ભેરવ્યા જાણે તખ્તા, મા. ૭

મા, ગોળો ચોગમ ચીતર્યો એક ત્યાં છે, મા,
મા, ચક્કર ચકર ફરતો ખરો કહું સાચે, મા. ૮

મા, એક દિવસ ત્યાં ગઇ હતી, સખી સંગે મા,
મા, તેજ દિવસથી થઇ મતિ "ભણું રંગે", મા. ૯

મા, નિશાળમાં તો છે મઝા ભણવાની, મા,
મા, એક વાગે આપે રજા, રમવાની, મા. ૧૦

મા, મે'તાજી માયા બધા પરે બહુ રાખે, મા,
મા, શાંત સ્વભાવે તે સદા મીઠું ભાખે, મા. ૧૧

મા, શિખવાની શી છટા છે ત્યાંહી! મા,
મા, ચિત્તે ચો'ટે ચોગમ ઘટા રહે છાંહી! મા. ૧૨

મા, આવી નિશાળે તો જવું, મોજજ! મા,
મા, ગમે રમ્યાથી શિખવું જ્યાં રોજજ; મા. ૧૩

મા, જો નિશાળજ બહારથી રઢ લાગે, મા,
મા, જો જઇ ભણી પ્યારથી ભાગ્ય જાગે, મા. ૧૪

મા, ભણતર વણ નરનાર રહે પશુ સરખા, મા,
મા, વિદ્યામાં મે અપાર રે સુખ નિરખ્યાં, મા. ૧૫

(ચોથુ ધોરણ ભણનારીઓને સારુ)

ઈશ્વરનુ સ્તવન.

ગરબી (ચોછકા.)

જે આ જગતને નિભાવે, ભજુ તેજ ભાવે,
ખલક પલકમાં બનાવે, ભજુ તેજ ભાવે, ૧
ચાહે ત્યારે ઝટ ડુબાવે, ભજુ તેજ ભાવે,
તે તો વિશ્વનાથ કહાવે, ભજુ તેજ ભાવે. ૨
જે આ સૂર્યને શોભાવે, ભજુ તેજ ભાવે,
જે આ ચદ્રને ચળકાવે, ભજુ તેજ ભાવે ૩
ઘુમટ ગગનનો ટેકાવે, ભજુ તેજ ભાવે,
અસખ્ય ગોળા આ ગબડાવે, ભજુ તેજ ભાવે. ૪
જડને ધર્મ જે ધરાવે, ભજુ તેજ ભાવે;
મનને મુક્તિસુ ચઢાવે, ભજું તેજ ભાવે ૫
જે છે પ્રાણુનો આધાર, ભજુ તેજ ભાવે,
જે છે સારમાનું સાર, ભજુ તેજ ભાવે. ૬
જે છે દાહ્યો દયાવત, ભજુ તેજ ભાવે,
જેને નહિજ આદિ અત, ભજુ તેજ ભાવે. ૭
સકળ શક્તિનો જે ભૂપ, ભજુ તેજ ભાવે,
જે છે એક ને અનુપ, ભજુ તેજ ભાવે. ૮
જે છે અકળ ને અરૂપ, ભજુ તેજ ભાવે,
જ્યાં મનવાણી હોય ચુપ, ભજુ તેજ ભાવે. ૯
જેને નવલ કવે શુજ' ભજુ તેજ ભાવે,
તુ તે તુંજ, તુંજ, તુંજ, ભજુ તેજ ભાવે. ૧૦

चोमासु.

गरबी (त्रिताली ચોઇક્કા)

પેલોં વાદળાંઓએ ઘૂંમાઘૂંમી માડીરે !
હવે આવશે ચોમાસુ શુ ! ઓ માડીરે. ૧
હા હા ! હજી નહિ શુ આવે? ધામ કેવોરે !
કરી બાફમાંજ ઘાલ્યોં હોય એવોરે ! ૨
નથી હાલતુ ઝાડોનુ એક પાનરે,*
ફર્યો પવન જઇ ઠર્યો હવે ઇશાન રે. ૩
નહિ શ્વાસ રે લેવાય, જિવ રૂંધાયે રે;
પાંખ પંખીઓ વિખેરીં ધૂળે નાહ્યરે. ૪
ભૂંડી અંગે આ અળાઇઓ કરડી ખાયરે ?
પડે સાંજ ત્યારે કાંઇક સુખ થાયરે. ૫
અધવાર્યો અપાર, ઊંચુ જોઇએરે !
હવે મેહુલે તો મેર કરી જોઇએરે? ૬
ખોદી ખેડીને ખેડુત ચાસ પાડીરે,
ઉભા ખેતર જુએ છે વાટ દાઢીરે. ૭
બેઠા હામ ઠરીં પ્રવાસીં ખલાસીરે,
વળીં વેપારીં, અધિકારીઓ, સન્યાસીરે. ૮
બેઠી મોસમ, પડયા બંધ બધા વા'ણોરે,
નદી નાળે નીર ન જાય, હરણુ માણોરે ૯
લુખી ભૂખીં ને સુકી ખડગ ભાયરે,
"પય પય" પોકારે છે, જોડે પપૈયા રે. ૧૦

---

* એક પાંદડું પણ.

પ્રાણી માત્રનો આધાર મેઘરાજા રે,
આવો, આવો, મહારાજ રાખો માઝા રે। ૧૧
ધાતાં ધાતા કાળા કાળા વાદળ આવેરે,
ગગન ધરીને અંધારકોટ બનાવે રે. ૧૨
થાય ચમક ચમક વીજના ચમકારારે,
કડડ કડડકડડ કડકડયાં નગારા રે ૧૩
છૂટયો પવન, આવ્યુ લહેરૂં હાસ સારૂ રે।
ક્યાહી વર્ષ્યો એ નિશ્ચે હુ તો ધારૂ રે ૧૪
પડયો। ઓ પડયો। પડયોજ મૂસળ ધારે રે।
નવલ સુગંધ ઉઠી, શાંતિ થઇ સંસારે રે। ૧૫

जनावरनी जान. (છચોકા)

ધોળ.

જાન જનાવરની મળી ॥ મેઘાડંબર ગાજે,
બકરી બાઇનો બેટડો ॥ પરણે છે આજે. ૧
ઢોલ નગારા, ભેર ને ॥ સુર સરણાઇ તીણા,
સો સાખેલા શોભિતા ॥ બેટા બેટી ઘેટીના. ૨
ઠીક મળી ઠઠ લોકની ॥ જરા ઠામ ન ઠાલો,
દોડે વરનો બાપ ત્યા ॥ દડબડ દાઢીઆળો ૩
શા'જનનું શુ પૂછવુ ॥ બકરે કરી જોરો,
ભેગા કર્યા છે ભાવથી ॥ મોટા મોટા ઢોરો. ૪
રાતા માતા આખલા ॥ રાખી શિંગડા સીધાં,
આગળ માર્ગ મૂકાવતા ॥ પદ પોલીસ લીધા. ૫

---

* જાણે પોલીસનુ કામ કરતા હોય, તેમ તેઓ માર્ગ મૂકાવતા જાય છે

શા'જને અષ્ઠ ઉંટડા ॥ હીંડે ઉંચી ઓડે;
એના અરાડે વાકડા ॥ કામદારોની ગોડે. ૬

હારમાં એક બે હાથી છે ॥ મોટા દાંતજવાળા,
નીચું ન્યાળીને ડોલતા ॥ હીંડે શેક શુકાળા. ૭

હાથી ઘોડા તો છે ઘણા ॥ હાર રોકતા પાડા;
કાળા કઢંગા ને થયા ॥ ખડ ખાઇ જડ જાડા ૮

આખ ફાટી છાતી નીસરી ॥ કરતા ખુબ ખુખરા,
હીંડે ઉછળતા ઘોડલા ॥ શહાજન થઇ સારા. ૯

ટટ્ટુઓ ટગુમગુ ચાલતાં ॥ પુંઠે ગરીબ ગધેડા;
હાજી હાજી કરી હીંડતા ॥ ડીફા વિના *અતેડા. ૧૦

હારોહાર હજારો આ ॥ માહે માંહે લપાતા;
કોણ આવે કામળ ઓઢીને? એતો ગાડર માતા. ૧૧

પિતરાઇઓ વહેવાઇના ॥ એને અકલ ન કોડી,
આડા આવળા એકકની ॥ પૂઠે જાય જો દોડી. ૧૩

બકરા તો વરના બાપ છે ॥ હોય એનું શુ લેખુ?
શુ સાગર શિગડા તણો ॥ હું તે આજે આ દેખુ ! ૧૩

વરનો તે ઘોડો આવિયો ॥ વાજે વાજા વિલાતી,
ભેર, ભૂગળને ઝાઝરી ॥ ભેગુ ભરડતી જાતી ૧૪

વર રાજા બે માસનુ ॥ બાળ બે બેં કરતું,
ઝડપાયુ ઝપ ઝોળીમા ॥ મન માડીનુ ઠરતું. ૧૫

મગળ બકરી બાઇ તો ॥ ગાય હરખી હરખી;
જોડે જાદરણી ઘણી ॥ કોડે જોવાજ સરખી ૧૬

---

* ડીફા વિના જેને ચાલવુ ફાવતુ નહિ એવા ગધેડા.

બકરીબાઇએ નાતની ।। ને બીજી ઘણી એ;
આણી આડોશ પાડોશણો ।। બાપડી બે'નપણીઓ. ૧૭

ભેંસ, ભુંડણ ને ઉટડી ।। ઘેટી, ઘોડી, ગધેડી,
ગાય, બિલાડી, ઉદરડીને ।। એક કુતરી એ તેડી, ૧૮

વાંદરીઓ નથી વીસર્યા ।। દશ વીશ આ કૂદે'
સાથે સામટાં ગાઇ સૌ ।। સાતે સૂરને છુદે. ૧૯

કોઇ બે બે કોઇ ભે ભે કરે ।। કોઇ ભૂકતી ભૂકુ,
કોઇ ચુ, ચુ મ્યાઉં મ્યાઉં કરે ।। વેર વાળે કો કૂકુ. ૨૦

હુક હુક કરતી વાદરી ।। જો જો ? નાચે છે કેવી'
ધનધન બકરી ' ન કોઇની ।। જાન તારા તે જેવી' ૨૧

ચાર પગોની જાન આ ।। જોડી બેપગાં સારૂ;
સમજે તો સાર નવલ બહુ ।। નહિ તો હસવું તો વારૂ' ૨૨

भणवानो वखत जाय छे.

ગરબી (સમે ચોકા)

જાયછે, જાયછે, જાયછે, રે.
આ વખત ભણ્યાનો વહી જાયછે ' }
થાય છે થાય છે થાય છે રે } ટેક.
બહુ પછી પસ્તાવો થાય છે, }
બાળપણુ ભણુવાનો અવસર,
જિવન જિવતર માંહ્ય છે રે, આ વખત૦
ખેડુત જો ચોમાસું ન ખેડે,
આખુ વરસ પસ્તાય છે રે. આ વખત૦

બાળપણુ વીત્યુ, કે ભણ્યાનો,
કાળ વીત્યોજ ગણાય છે રે, આ વખત૦
ગિરફ્તારી પછી દુનિયાની,
તેમાં તે શું ભણાય છે રે? આ વખત૦
કદી વખત મર્યાને કા'ઢે પણ,
કુમળીજ ડાળ વળાય છે રે. આ વખત૦
પાકી કોઠીએ ચડે ન કાના,
ટપુ ટકુ વાંચી ગભરાય છે રે. આ વખત૦
ભણ્યા વિના નર નાર નિંદાને,
દુ:ખ દારિદ્રે રીબાય છે રે. આ વખત૦
હાલ રમત રૂડી લાગે પણ,
કેડે કુડી દેખાય છે રે. આ વખત૦
રમવુ ખરૂ ને ભણવું ખરૂ,
એજ ડહાપણુ કહેવાય છે રે આ વખત૦
ભણ્યા વિના તો સિદ્ધિ ન ભવમાં,
ભણેજ સુખ પમાય છે રે. આ વખત૦
વિદ્યાવણુ માણુસ પશુ સરખુ,
કહેવત સાચી સદાય છે રે આ વખત૦
જનને જનાવર જનમ સમે તો.
સમજમા સરખા દેખાય છે રે. આ વખત૦
પણ જન તો પંડીત બને છે.
જો જુગતુ શિખવાય છે રે, આ વખત૦

વાર વાર વા'ન્ને શિખવેર્થીજ,
બાળકથી બોલાય છે રે આ વખત૦
રાખો રણે તો રહેજ મૂગુ,
સમજનુ મૂળ શિખાય છે રે. આ વખત૦
લો સર્વે શિક્ષા, શિક્ષણુથીજ,
માણુસ મોટું મનાય છે રે, આ વખત૦
નવલ કહે જે અભણુ રહે તે,
પશુપદ પામવા ચા'ય છે રે. આ વખત૦

ગાયના ગુણ.

ગરબી (ચોચોકા)

લાગે મને, ગાય તુ ઘણી વા'લી,
ઓ ગૌરી ગરીબ, ને ગુણુવાળી' લાગે૦ ૧
તારૂ રૂપ મને રૂડું લાગે,
મુખ જોતાં ભૂખ બધી ભાગે· લાગે૦ ૨
ધોળુ અ ગ ને શિ ગડીઓ કાળી;
આખ રાંકડી, કાળી હેતાળી. લાગે૦ ૩
તારે કઠે, ઘ ટડી ઘણુઘણુતી,
ચારે ચરણે, ઝાઝરી, ઝણુઝણુતી. લાગે૦ ૪
ગોવાળેથી, પાછી તુ વળતી,
ત્યારે ભ', ભા, ભા, ભાંરે ભણુતી લાગે૦ ૫
આપે ઉથલો વાછડુ થનથનતા,
પેસે પોળમા પ્રેમે તું તે સુણુતાં લાગે૦ ૬

હીડો હરખે, ઉછળતી તુ ઘેલી,
તોએ કાને, મૂકે ન તું ઠેલી. લાગે૦ ૭
વાટે બેઠા બાળ બચાવી લે,
એવી ડાહી દયાળુ તુ દીસે. લાગે૦ ૮
મારનાર ઉપર પણ તુ ભારે;
નથી કરતીજ, રીસ અતિશય ક્યારે. લાગે૦ ૯
તેં તો ધર્મનો, મર્મજ, પરમ લહ્યો,
ગૂઢ* ગરીબ પણુનો ગુણ ગ્રહ્યો ! લાગે૦ ૧૦
તું તો રોજ, પરોપકારે રાજી,
તારો જશ જગમાં છે રહ્યો ગાજી. લાગે૦ ૧૧
તુ ધોળી, ને ધોળુ દૂધ તારૂ,
ગુણકારી, સ્વાદ ભર્યું સારૂ. લાગે૦ ૧૨
દહીં, દૂધ. ઘી, માખણ, ને છાસ,
જેમાં સર્વે, સ્વાદ તણો વાસ. લાગે૦ ૧૩
એ પાંચે, અમૃત પૃથ્વી પર જે;
તેં અમ અર્થે, તું તો સરજે. લાગે૦ ૧૪
બર્ફી, ને પેંડા, ને માવો,
બાસુદી શિખંડનો બડો લા'વો. લાગે૦ ૧૫
તે તો તારી પ્રસાદી, ઓ, સુખદાતા !
આય માતા, તુ સાચીજ માતા. લાગે૦ ૧૬
તારા પ્રેમનો પાડ, હું કેમ વાળું ?
આવ, આવ, હું હેતે પપાળુ ? લાગે૦ ૧૭

---

*ગરીબાઈ-રાંકપણું-જે ધર્મની મુખ્ય મ-લમ છે તે તેં બરાબર પકડી રાખી છે.

તારી શિંગડી, સુંદર સિંદુરે,*
રંગી સોને, સણગારૂ હું રે. લાગે૰ ૧૮
કર ચાંદલો, ને ચોખા ચોંડુ;
ફુલહાર પહેરાવી, નિરખું મોંઢુ! લાગે૰ ૧૯
તારૂ ઝગઝગતું, જ્યોતિજ સરખુ,
મુખ ભાળી, હરખું ને નિરખુ. લાગે૰ ૨૦
ધન! ધન! ધેનુ! રૂપ ગુણધામ;
ગુણ ગાયના, ગાય નવલરામ. લાગે૰ ૨૧

ચોમાસાના ચાર માસ.

ગરબો. (ત્રિતાલી, અષ્ટ ચોકા.)

ચોમાસાના ચાર માસ છે સારારે,
લીલી સાડી સુંદર સજે ધારા.[1] ચોમાસાના૰
ધોરી માસ અસાડ તે કહાવેરે,
વરસાદને દોરી લાવેરે.
જો કે પહેલાં કષ્ટ તપાવે, ચોમાસાના૰
કડકડીને પડે મેઘરાયરે,
પડે પાણી, તે નેવે ન માયરે,
ધોધો ધોજ બધે સભળાય! ચોમાસાના૰

---

*આ બે કડીમા કહ્યા પ્રમાણે ધનતેરસને દહાડે ગાયને લોકો ગુજરાતના કેટલાએક ભાગમાં સણગારે છે. ૧ પૃથ્વી.

નદી નાળાં તળાવ ભરાય રે,
જળ જળ પળમાં થઇ જાય રે,
ડુબ્યું જાણે જગત જળ માંય ! ચોમાસાના૦
હોય વનધરી સજિવન રે,
નાચે ગિરિ પર મોર થનથન રે,
કરે કળા ને હોય મગન. ચોમાસાના૦
શ્રાવણ માસે સરવડાં હોય રે,
ગામ બહાર મેળે સૌ કોયરે;
જઇ લીલુ લીલુ બધે જોય. ચોમાસાના૦
માથે મેઘનો માંડવો આવ્યો રે,
નીચ લીલો ગલીચો બિછાવ્યો રે;
વચ્ચે મનહર મચ્છ* ઝળકાવ્યો ચોમાસાના૦
જિવ જંતુઓ નિપજે ઝાઝા રે,
જ્યાં જોઇએ ત્યાં છોડ છે તાજારે,
શાક ભાજીનો શ્રાવણ રાજા. ચોમાસાના૦
ભાદરવે તે ભડકી ઉઠયો રે,
"બાકી સાકીનુ લો, હુ ત્રુઠયો રે,
કદી કહેશો ન કે હુ રૂઠયો." ચોમાસાના૦
એમ કહીને કડાકડી માડીરે,
રહ્યા વાઘ ને સિહ બરાડીરે;
વીજ ઝબુકી ગગનને ફાડી. ચોમાસાના૦
દિસે સુરજ ન, થઇ રહી હેલી રે,
આણ્યો દરિયો ઉલેચીજ, હેલી રે।

---

* મેઘ ધનુષ.

તોડી તેડ, ને નદિઓ રેલી. ચોમાસાના૦
આસો માસે ફળી જન આશા રે,
પાકયાં ધાન્ય ધરતી પર ખાસ્સાં રે;
રહે ખેડુતો ખેતરે વાસા. ચોમાસાના૦
ઉડે પખી લાખો હરખાતાં રે,
ગાય ભેંસ બળદ ચરે માતાં રે,
ઉંચે આભ રૂપેરી જો, જોતાં. ચોમાસાના૦
ખીલ્યાં કમળે તળાવો છા'યાં રે,
આ બે સારસને શી માયા રે!
જો જો ચદ્ર ચકોર તો ધાયા. ચોમાસાના૦
શર્દચદ્ર પુનમ બલિહારી રે!
ગીત ગાય નવલ નરનારી રે!
હવે દીવાળીની તૈયારી! ચોમાસાના૦

पांचमु धोरण भणनारीओने सारु मातृस्तवन

ધોળ (ચોચોકા)

જ્યારે હુ હતુ પશુ અજ્ઞાન રે,
નહોતુ ખાન કે પાનનુ ભાન રે,
ત્યારે કોણ મારી સારી સભાળ,
કરતુ ધરી વા'લ? તે તો તુજ માવડી૦
કોણુ ઉઘતુ હેતે ઉઠાડીને,
કોણુ અગનુ હીર ધવડાવીને,

થતુ હુથી અધિક પ્રસન,
પોતાને મન ? તે તો તુંજ માવડી૦
માથુ મારી, ઉછાળી હુ લાતરે,
ધાવુ તેમ તેમ થઇ રળીઆતરે,
કોણુ મીઠડા લેતુ સુખ,
પામી મહા સુખ ! તે તો તુંજ માવડી૦
મને કોણુ ઉઠાડી બેસાડતુ ?
મને કોણુ રીઝાવી રમાડતુ ?
કોણુ ગાતુ ઊંઘાડવા ગીત,
પ્રફુલ્લિત ચિત્ત ? તે તો તુંજ માવડી૦
જરા માથું દુખે કદી માહરૂં,
કોણુ ચોકી થતુ દેખી બ્હાવરૂ ?
કરી* કરીને કડવા કવાથ,
પીતુ ખુશી સાથ ? તે તો તુંજ માવડી૦
કોણુ શિખવતુ બોલતાં ચાલતાં,
કોણુ કહેતુ મનોહર વારતા,
દીઠા દાઢી અસખ્યજ દોષ,
તોએ ન કર્યો રોષ, તે તો તુંજ માવડી૦
તારા પ્રેમના પાર પમાય ના,
તારા કર્યા તે—કોએ કરાય ના,
અરે તે મળમૂત્ર અથાગ,
વળ્યા લજ્ઞાં ભાગ્ય ! ધન ! ધન ! મારી માવડી. તે તો૦
તારો પાડ શુ વાળુ વળાય ના,
મૂકી માથુ ખોળામા હુ માયના,

---

*પથ્ય.

બોલું નવલ ગગળો થઇ વાણુ,
"તારૂ છે કલ્યાણુ" જય ! જય ! મારી માવડી. તે તો૦

गुजरातनी मुमाफरी.

गरबी (અઠસઠ ચોકો, રૂપકતાલ.)

દક્ષિણુમાં છે દમણુગગા ॥ ત્યાંથી નિકળીએ પ્રવાસરે,
અમલસાડ, વલસાડ નૌસારી, ॥ લેજો ફણુસ અન્નાસ.
રમીએ ગૂજરાતેરે. ૧
શા શોભે કદલીવન શીતલ ॥ શી બે'કે લીંબુવાઇરે,
આંબા ઇફ્રાના* અમૃત સરખા ॥ હરખી કહે દેસાઇ.
રમીએ ગૂજરાતેરે. ૨
સુરત શે'રનુ સુદર સ્ટેશન ॥ સુદર રસ્તા સારારે,
સુદર, નાજુક, લોક વિચિક્ષણુ ॥ શોખીં સફાઇ કરનારા
રમીએ ગૂજરાતેરે ૩
ઓ ! આવી બરફીની દુકાનો ! ॥ ઉભા રહો રઢ લાગેરે ?
પાપડી પણુ આપણુ આ ટાણે, ॥ પામ્યા પૂરણુ ભાગ્યે ?
રમીએ ગૂજરાતેરે.
જરૂર નાતમાં જમવા જઇએ ॥ જમણુ આવાં નથી નિરખ્યારે
ચીનાઇ સાડી ચપડા ચમકે ॥ સર્વે લખેશ્રીજ સરખા,
રમીએ ગૂજરાતેરે.
મેળા, ખેળા, ને વરઘોડા ॥ નાચ ને રગ ઠામ ઠામરે,

---

*એ પાસાના—એ મૂલકના, અહીંને બદલે ઇફ્રા કહે છે.

રમતાજ દિસે સદા સૌ ॥ કરતાં હશે શું કામ!
રમીએ ગૂજરાતેરે. ૬

આગળ આ હતું હિંદુસ્તાનમા ॥ સૌથી બંદર મોટુંરે;
નામીચું દુનીઆમા, તે કેમ ॥ છેક થયુ હશે ખોટુ '
રમીએ ગૂજરાતેરે. ૭

તાર્પો નાહિ, લઇ લહે ગજી ॥ કિનખાબ, કિનારી ચાલોરે,
નરબદાનો નિરખી, નર પુલ ॥ નરના[1] નરપણુ ભાળો,
રમીએ ગૂજરાતેરે. ૮

ભરૂચની ટેકરી બહુ બાકી ॥ ટીંબા ચડજો તપાસીરે,
ટેડી પાઘડી કકડતા કપડા ॥ રૂમાલ તો ફરમાસી;
રમીએ ગૂજરાતેરે ૯

ભાંગ્યુ ભાગ્યુ, પણ એ છે ભરૂચજ ॥ ભૃગુનો આશ્રમ કહાવેરે,
શે' જુનું ગૂજરાતે, આજે પણ ॥ રૂ બહુ રેલ[2] ચડાવે,
રમીએ ગૂજરાતેરે. ૧૦

ત્યાંથી કબીર વડ જોવા જાજો ॥ જગમા જે છે નવાઇરે,
જોઇ ડભોઇ પાછા વળજો, ॥ માળ[3] માલ ન કાઇ;
રમીએ ગૂજરાતેરે ૧૧

મેલ્યું ભરૂચ કે આવ્યુ કાનમ, ॥ કાળી ધરતી રસાળીરે,
જયા ચોમાસે જાય કળી પગ, ॥ કણબી કન્યા દે ગાળી,
રમીએ ગૂજરાતેરે. ૧૨

મિયાગામ ઇટોલુ આવે ॥ આવે ઝાડના ઝુડરે,
ઝાડે ચારે તળ ચરોતરનુ ॥ ગોદરૂ આ છે પ્રચડ,
રમીએ ગૂજરાતેરે. ૧૩

---

૧ મરદાઇ પરાક્રમ. ૨ રેલવેને માર્ગે. ૩ પંચમહાલનો માળ પ્રદેશ.

વડોદરે નિર્ભ્રાન્ત ઉતરજો ॥ નથી મલ્હારરાવ ધેસોરે,
દાણનુ દુઃખ તો છે હજી કાયમ ॥ ગાડડી હેઠે મેષો,
રમીએ ગૂજરાતેરે. ૧૪

લક્ષ્મી વિલાસ ને મોતીબાગ ને ॥ નજરબાગનો મીનારોરે,
જો જો સવારી, સાઠ મારી ને ॥ નૃપ નવીન પ્રમાણો,
રમીએ ગૂજરાતેરે ૧૫

પાન ને પર્વળ લઇ પરવરીએ ॥ શો ઉંચો પુલ મહીનોરે?
"આવી મહીં ને ચિંતા થઇ" એ ઉખાણો હતો અહિંનો,
રમીએ ગૂજરાતેરે ૧૬

આપે જણાય છે આવ્યુ ચરોતર ॥ બોલી ને બુદ્ધિ જ્યા જાડીરે,
જાડી પણ ગાઢી કસવાળી ॥ ઘધે કોસરે[૧] હદ વાળી,
રમીએ ગૂજરાતેરે ૧૭

હોય જવુ વડતાલ કે ડાકોર, ॥ તો વચમાથી વિચરજોરે,
કપડવંજે કાચ ને સાબુ ॥ જોઇ સુધારો કરજો
રમીએ ગૂજરાતેરે ૧૮

આવી આનંદે પાછા આણંદે ॥ કે નડીઆદે મળજોરે,
મહમદશાહનુ શે'ર જોઇને ॥ અમદાવાદે વળજો,
રમીએ ગૂજરાતેરે. ૧૯

અમદાવાદે આદે હતી બહુ ॥ ગાદી મોટી પાદશાહીરે,
જ્યા ત્યા મસીદ, ને તોડા[૨] તે હજી ॥ યાદ આણે છે ભાઇ
રમીએ ગૂજરાતેરે ૨૦

જુમામસીદ શી મોટી, ॥ મહમદશા'નું સેન સમાયરે,

૧ કસર કરવાનો ગુણ ૨ નાના મિનારા.

જીુમામસીદ જોતાં તે વખતની ॥ ઝાંખી આજે થાય.
રમીએ ગૂજરાતેરે. ૨૧

ભદ્રની શોભા છે બહુ સારી ॥ ત્રણ દરવાજે કમાન રે;
હઠીસિંગને દેહેરે આરસ ॥ ઓપે હીરા સમાન.
રમીએ ગૂજરાતેરે. ૨૨

શાહઆલમ સરખેજની શોભા ॥ શી રીતે વર્ણાયરે!
અસલ્લા ઇમારત હુંનર આગળ ॥ ઇજનેરી લજવાય.
રમીએ ગૂજરાતેરે. ૨૩

રાજનગરમાં જન ઉદ્યોગી, ॥ કોડીલા કસરની સાથેરે,
વિવેકીને વળી પરગજુ પણ ॥ તન મન કણ[1] ત્રણ વાતે.
રમીએ ગૂજરાતેરે. ૨૪

રસમાં છે અહિ છાપા સામળ-કવિના પૂરણ કામરે,
જેમ સુરતમાં પ્રેમાનંદ, ને ॥ વડોદરા દયારામ.
રમીએ ગૂજરાતેરે. ૨૫

ગઇ પાદશાહી ઘણા દિવસથી ॥ પણ શાહે[2] રંગ રાખ્યોરે,
બાંધી સાઢાત્રણ તાતણે શે'રને ॥ ધંધો ધોકારે રાખ્યોરે,
રમીએ ગૂજરાતેરે. ૨૬

ધોતીજોડા પીતાંબર, સાડી ॥ જે જોઇએ તે લેજોરે,
બાર બોલાવે બો'તર આવે ॥ કોક દલાલને કહેજો,
રમીએ ગૂજરાતેરે. ૨૭

આવે દલાલ, ને લાવે લટકતા ॥ વેપારી ટોળે ટોળા રે,
લડે, વઢે, દે ગાળ, ખેચે, સમ ॥ ખાય, કરે કાગારોળા.
રમીએ ગૂજરાતેરે, ૨૮

---

૧ ચપટી દાણા. ૨ વેપારી વાણીઆએ.

આવી અમારી ગાયકવાડી ॥ ઘોડા ફરે મદ માતારે;
વડનગર ને વિસનગરે ॥ જાવું પણ નથી જાતા.
રમીએ ગૂજરાતેરે. ૨૯

સરસ્વતી તીર સુંદર સિધપુર ॥ કપિલ મુનિનું ધામરે.
પાટણ પ્રાચીન રાજધાનીને ॥ અહિયાંથીજ પ્રણામ.
રમીએ ગૂજરાતેરે. ૩૦

કાઠિયાવાડે હાલ નથી ભો ॥ હાલો* તે ભણી જઇએરે,
દેશી રાજનાં દુખડાં દેખી ॥ દિલમાં દુઃખિયા થઇએ.
રમીએ ગૂજરાતેરે ૩૧

રેત ગઇ ને પાં'ણા આવ્યા ॥ ઝાડનું દેખુ ન નામરે;
ખરે સૌરાષ્ટ્ર તો ખનિજ ખજાનો ॥ ખોલ્યાનો ખરો ઠામ.
રમીએ ગૂજરાતેરે. ૩૨

પ્રથમ જુનાગઢ ચાલો, જોઇએ ॥ નરસિંહ મે'તાનો ચોરોરે,
છતું કર્યું ગૂજરાત સપૂતે ॥ એનો પાડ ન થોડો.
રમીએ ગૂજરાતેરે.

જામનગર મચ્યુ રાગ ને રંગમાં ॥ ભાવનગર ભળપણમાંરે;
પહેલા વર્ગનું ચોથું ધ્રાંગદ્રુ ॥ પોરબંદર હાલ ગણમાં.
રમીએ ગૂજરાતેરે. ૩૪

સુદૃઢ, તીખા, શોખી, શાણા, ॥ મતલબી, ખટપટવાળારે;
મીઠા તો મધથી પણ અદકા ॥ લોક આણીકોર ભાળ્યા.
રમીએ ગૂજરાતેરે. ૩૫

જોવા લાયક રાજ રહ્યા બહુ ॥ પણ કહોને શું કરિએરે'
રાજાધિરાજની રાજ ધજા જયા ॥ રાજકોટે જઇ ઠરિયે.
રમીએ ગૂજરાતરે ૩૬

---

* ચાલો.

હરેક બીજાં રાજ બધાં ત્યાં ॥ આવી પ્રસંગે જાશેરે;
જોઇ રહ્યા, કે વળશું પાછા ॥ પ્રવાસ પૂરો થાશે.
રમીએ ગૂજરાતેરે. ૩૭

રહી ગયુ જોવુ દીવ બંદર ॥ ને ઘોળેરૂ ને ગોઘુરે,
ખારઘોડે ખુટે ન મીઠુ ॥ પાણી પણ જ્યા મોઘુ.
રમીએ ગૂજરાતેરે. ૩૮

પશ્ચિમે દ્વારિકા, પૂર્વે કાળી, ઉત્તરે અંબા માતરે;
દક્ષિણે કુતલેશ્વર એ છે ॥ ચારે ચોકી ગૂજરાત.
રમ.એ ગૂજરાતેરે. ૩૯

ઉન્હા પાણીના કુંડ લસુંદ્રા, ગોધ્રા, ને ઉનાઇએરે;
ગધક તો ગધાય છે ખુલ્લો ॥ રામ સુધી શિદ જઇએ ?
રમીએ ગૂજરાતેરે. ૪૦

વિમળશાહનાં દેરાં બળેલાં ॥ લાવા રસમાં* દટાયાંરે;
જોતાંજ, જાણે જવાળામુખીનું જોર જે જન છે ડાહ્યા.
રમીએ ગૂજરાતેરે. ૪૧

રહી છેવાડે છાવણી દીસા ॥ હવા પાણી જ્યાં સારાંરે;
પાલણપુર ઉપરથી થઇને ॥ આબુજી જોવા ધાર્યા.
રમીએ ગૂજરાતેરે. ૪૨

વળી વનસ્પતિ વિધવિધ ઔષધિ ॥ જૈન દે'રાં જયકારીરે;
"અઠે કઠે" કરનાર મેવાડને ॥ મારવાડી અહિ બારી.
રમીએ ગૂજરાતેરે. ૪૬

---

*પૃથ્વીની અંદર જે બળનો રસ છે તે. જ્વાળામુખી ફાટે ત્યારે એ બહાર ઉભરાઇ આવે છે.

વાદળાં અંગે અડકી હીંડે ॥ ટાઢે જવાય હુંઠવાઇરે,
પાલીતાણે, ગિરનાર શેત્રુંજે ॥ ભુલ્યા આપણે જવુ ભાઇ
રમીએ ગૂજરાતેરે. ૪૪
રાંધણપુર જઇ રણને ઝાખવુ ॥ કચ્છ ભુજ જ્યાંથી જવાયરે,
માંડવી બંદરથી ઉપડતાં ॥ મુંબઇ બોટે[૧] અવાય.
રમીએ ગૂજરાતેરે ૪૫
મુંબાઇ તો અલબેલીજ કહાવે ॥ જાણીતી જગમાંહ્યરે,
વિદ્યા, હુનર, વેપાર ને રાજનું, ॥ નૂર નવલ શું ગાય?
રમીએ ગૂજરાતેરે. ૪૬

चैत्र मासनुं चित्र.

गरबी (ચોછકા.)

ચતુર ચૈત્રને વસંત વર્ગે શિદ ભણ્યો જો!
લોક ક્યારે ઉન્હાળે ગુણ લેખી ગણ્યો જો. ચતુર૦
પડે તાપજ બપોરે, તોબા તે થકી જો;
રૂડિ, રાત્રિ ને સવાર, સાંજ છે નકી જો. ચતુર૦
રાતે નિર્મળા આકાશે તારા ઝગઝગે જો,
ચોગમ ચંદનીમા ચંદ સારૂ ચગચગેજો. ચતુર૦
સાંજે વાંણે શિતળ મંદ પવન વાંય છે જો,
એથી નિશાળો સવારમા ભરાય છે જો. ચતુર૦
પણ જંત્ર વેળા ધરતી ધગી જાય છે જો,
છત્રિ જોડા વિના ડગલુ ના મુકાય છે જો. ચતુર૦

---

[૧] આગબોટ.

પડે તાપ તપે તાલકું માથું ભમે જો,
લોહી ઉકળે ને આવે ઉત્ર આ સમે જો. ચતુર૦
ઊંચે વાઘ નાગ આદિ શોધી છાયડા જો,
બેઠાં ઝાડપર, જો ડોલા ખાય પખીંડા જો. ચતુર૦
પેઠાં માળામાંએ બાળ પખીં તફડે જો,
નવલ કહે લાગે લૂ, બાળક, બહાર રડવડે જો. ચતુર૦

वैशाख मासनुं चित्र.

લૂ લૂ લૂ વૈશાખે શાખે શાખો લાધિયો જો!
આ શું પૃથ્વીએ પચાગ્નિ જોગ માધિયો જો! લૂ લૂ લૂ૦ ૧
જાણે ભઠ્ઠીનીજ પાસ ઉભા આપણે જો,
એવા તડકાના ભડકા લાગે બારણે જો. લૂ લૂ લૂ૦ ૨
આંખે આવે અધાર તરકે તાકતાં જો,
વને વનચરો જળ ઝાઝાના ઝાખતાં જો. લૂ લૂ લૂ૦ ૩
ગોંધાઇ ઘરમાં બેઠે ન ચેન આ ઘડી જો,
આવે ઝાળ, ને ઝલાઇ જાય ચામડી જો. લૂ લૂ લૂ૦ ૪
ગામ બહાર લૂને ઝપાટે ધામ છોડવા જો,
ગયા સુકાઇ સિમાડા મમાણુ સમ હતા જો. લૂ લૂ લૂ૦ ૫
બોડાં બોડાં બહુજ ઝાડ પણ દિસે ખરાં જો;
વાયા વાયરા, ને ખરરર ખર્યાં પાતરાં જો. લૂ લૂ લૂ૦ ૬
વાંસનાં વન સળગ્યાં ઉડે આ સમે જો,
દારૂણ દવ બધુંજ બાળતો ચોગમ ઘુમે જો. લૂ લૂ લૂ૦ ૭

પશુ પક્ષી વૃક્ષ વલ્લિ પ્રલય થાય છે જો,
ઉજડ ઉજડ નવલ જગત જણાય છે જો લૂ લૂ લૂ૦ ૮

જેઠ માસનું ચિત્ર.

આવ્યો જેઠ, ને ઓફાઇ આદિત્ય આકરી જો !
છુટે છે ફુંવારા જોને રોમ રોમથી જો આવ્યો જેઠ૦ ૧
એવા ઝરણ ઝાઝા મળી નદી વહે દીસે જો,
ટીપાં ટપકે ટપ કપાળે, ગાલે, ને ગળે જો આવ્યો જેઠ૦ ૨
જળ જેટલું ઝરે છે, તેટલું ખરે જો;
પાણી પાણી કરી પ્રાણ પાછું લે અરે જો આવ્યો જેઠ૦ ૩
સુકી જીભને જનાવરો દોડે વને જો,
હતા જે સુતાં સંતાઇ ગુફાને ખુણે જો આવ્યો જેઠ૦ ૪
મળે જળ ન, જળ વિના સૌ બ્હાવરા થયા જો,
નદી નાળાં ને તળાવ તો સુકાઇ ગયા જો આવ્યો જેઠ૦ ૫
પાણી કુવાનાએ કમી થઇ જાય છે જો;
લાંબા દહાડલા આ દોહ્યલા કહેવાય છે જો આવ્યો જેઠ૦ ૬
ઘણું હોય છે તોફાન દરિયા પરે જો,
ચડી વા વંટોળે જળ થળ જુલમ કરે જો. આવ્યો જેઠ૦ ૭
ધરણીથી ઉડાવી ધુળ ગગનને લેઇ ચડે જો;
આંધી હોય, મે દરીયા આદમી ડુટ દડે* જો આવ્યો જેઠ૦ ૮
વાંગો ડોલી, સઢ તોડી ચકડોળે ચઢી જો,
ડુબે દરીયામાં જોને મરણું ખુમ પડી જો ! આવ્યો જેઠ૦ ૯

---

* ધૂળના ઢગલા.

મહા સાગરે જળસ્તંભ* થઇ મેઘે મળે જો,
રણે રેણુનારે નવલ થાતા ઝળહળે જો આવ્યો જેઠ૦ ૧૦

भक्तिनु परोढियु.

राग प्रभात (ચોછક્કાળ)

ઉઠ પ્રભાતે સમરીએ-રાગ

શાંત શાંત સકળ સ્થળે શાંત ચિત્ત સારૂ;
શાંતિનો દાતાર સાર, શ્રી પ્રભુ સભારૂ. શાંત શાંત૦ ૧
પૂર્ણ બ્રહ્મ ભકિતનુ પરોઢીયુ છે આજે,—
પ્રફુલ્લ ઉદક કમલ પલ્લવ બુદ આનદ રાજે. શાંત શાંત૦ ૨
મોહ રાત્રીનો કાળાશ ઝાખો થયો ભાઇ,
પાપરૂપ પોયણી આપે ગઇ બીડાઇ શાંત શાંત૦ ૩
શિતળ, સુગધિત, મદ ચિદાનદ પવને,
જાગ્યો જીવ જગાડે જગત, ગભીર ગુઢ કવને શાંત શાંત૦ ૪

[छठुं धोरण भणनारीओने सारु]

प्रभातनुं वर्णन.

प्रभातियुं (અષ્ટ ચોકા)

જાગો, જાગોરે, મારા ઉજમાળા બે'નો કે
વાણેલા ભલાં વાયારે ? ટેક
જાગ્યા જાગ્યારે મોર પોપટ મેના, કે વા'ણે૦ ૧
ધીમે ધીમે રે બોલ બોલે રસાળા, કે,

*વાદળાં.

જાણે જાણેરે, એ જગાડે બાળા કે, વા'ણે૦ ૨
બીજાં બીજાંરે બા'ર પખી કલોલે કે, વા'ણે૦
ઉડે ઉડે ને, મીઠું જ બોલે કે, વા'ણે૦ ૩
ચીં ચીં ચીં ચીંરે કરે ચકલી આનદે કે, વા'ણે૦
રમે રમેરે, ખીસકોલી સ્વછદે કે, વા'ણે૦ ૪
બોલે બોલેરે, ગાય ભેસ ગૌશાળે કે, વા'ણે૦
નાચે નાચેરે, નાના વાછરૂ વા'લે કે, વા'ણે૦ ૫
જોજો, જોજોરે, ફુચે પખી આકાશે કે, વા'ણે૦
ચકકર ચકકરે, ફરે કુદડી ઉલ્લાસે કે, વા'ણે૦ ૬
ઉંચો ઉચોરે, ચડયો સૌથી ચડોળ કે, વા'ણે૦
ગાતો ગાતોરે, રસે ઝાકમ ઝોળ કે, વા'ણે૦ ૭
ગાઓ ગાઓરે, ગુર્ણીજન બ્રહ્મનામ કે, વા'ણે૦
હરખે હરખેરે, આખુ જગત આમ કે, વા'ણે૦ ૮
હસી હસીરે, ઉઠયા વૃક્ષને વેલા કે, વા'ણે૦
ખીલ્યા ખીલ્યારે મન કમળ આ વેળા કે, વા'ણે૦ ૯
ઉગે ઉગેરે સૂરજ સુખધામ કે, વા'ણે૦
તેનો તેનો આ, ઓચ્છવ ઠામ ઠામ કે, વા'ણે૦ ૧૦
બાજે વા'ણેએ સૌ ઉગમણી દીશ કે, વા'ણે૦
રાતી રાતી જે, સોનેરી અતીશ કે, વા'ણે૦ ૧૧
ઓ ! આ ફુગ્યારે, જગ ઝગમગ્યુ સધુ કે, વા'ણે૦
જાણે ઝબકોળીરે, કા'ઢયુ જયોતિને સિંધુ કે, વા'ણે૦ ૧૨
દીપી દીપીરે, ઉઠયા બાગ બગીચા કે, વા'ણે૦
ઝળકયા ઝળક્યારે લીલા ઘાસે ગલીચા કે, વા'ણે૦ ૧૩
જયજયજયરે, ભણી ઋષિઓ ઉભેલા કે, વા'ણે૦
હેતે હેતેરે, ધરે ધ્યાન આ વેળા કે, વા'ણે૦ ૧૪

ધ્યાન ધ્યાનેરે, પરિબ્રહ્મને ધારે કે, વા'ણે૦
માગે માગેરે, સદ્બુદ્ધિજ પ્યાર કે, વા'ણે૦ ૧૫
સાચે સાચેરે, સમો ભક્તિનો આ છે કે, વા'ણે૦
સહેજ સહેજરે, સંધ્યા વંદન સાચે કે, વા'ણે૦ ૧૬
આ છે આ છે રે, સુખધામ કાળે કે, વા'ણે૦
જે કોઇ જાગેરે તેના ભાગ્ય વિશાળ કે, વા'ણે૦ ૧૭
આવે આવેરે, મંદ શિતળ પવન કે, વા'ણે૦
બે'કે બે'કે રે શી સુગંધી આ વન કે, વા'ણે૦ ૧૮
તાજાં તાજાંરે, થાય તન ને મન કે, વા'ણે૦
વાધે વાધેરે વય વિધાને ધન કે, વા'ણે૦ ૧૯

इतिहासनी आरसी.

गरबी (છચોકા)

ઇતિહાસની આરસી સાહી, । મે જોયુ માહી;
થિર થાતર દીઠું ન કાંઇ ! । ફરતી છે છાંડી ! ૧
આ મુલક બધામાં આજ । કયાના કયાં રહેતા;
ઇંગ્રેજ કરે છે રાજ. । જગમા જશ લેતા ૨
પણ હેમીજ વર્ષ પંઞત । જો જોઇએ ઝાખી,
દિસે દક્ષિણિયો ગુજરાત । ધ્રુમતા ડર દાખી. ૩
શો પેશવાઇનો દોર ! । પૂનેથી સંચરતા
બહુ ચકરાં જાલમ જોર । "ઇકડે યા" કરતા. ૪
માડયા રાજે અધર્મ અપાર । ધર્મનું કહારે જે.
કરી ચાર દિવસ ચમકાર । શૂન્ય થયું સહેજે ૫

કેશવાઇ પહેલા મુગલાઇ ॥ ચાલતી ચોપાસે,
અહીં સ્થાપી અકબરશાહીં ॥ બાંધી નીતિ પાસે. ૬

નહિ જુલમ, ન ઝાઝુ દાણુ. ॥ નહિ પક્ષાપક્ષી,
દીધુ દેશીને માન સમાન ॥ દેશાઇગીરી બક્ષી. ૭

ટકી બસે વરસ મુગલાઇ ॥ તે આને યોગે,
જ્યારે ગજનીતિ બદલાઇ ॥ પડીં મરવા રોગે. ૮

આ બસે વરસ પણુ બાદ ॥ કરી જો પછવાડે,
પાદશાહી અમદાવાદ ॥ સ્વતંત્રપણે લાડે. ૯

"કુત્તે પર આયા સસ્સા—બસાયા શે'ર શાહને"
આ આશા ભીલને અસા—વળે ગમ્યુ તેજાને. ૧૦

થયો મહમદ, બેગડો એક ॥ છેક મહા મોટો,
બાંધ્યા મસ્જિદ મિનાર અનેક ॥ શેર, સચુંગ, કોટો. ૧૧

હતો જબરદસ્ત મહા શૂર ॥ મહા મોટો જંગી,
ચડી વા'ણે લડી ચકચુર ॥ કર્યા બહુ ફિરંગી. ૧૨

પણુ ચૌદસે બાર અગાઉ ॥ હતુ ક્યા શે'રજ,
હવે પાટણુપુરને ગારૂ–થયો અકરા કેરજ ૧૩

સન તેરસે પૂરાં માહ્ય ॥ થયા હિંદુ પૂરા,
પડ્યુ પાટણુ વરત્યો ત્રાહ્ય ! ॥ ધિક ! નાગર નગુરા ! ૧૪

ચૌદા મુલકમા મુમલમાન ॥ "મારૂ મારૂ" કરતા,
લૂટે ઝૂટે, વટાળે, લે જાન, ॥ વહુ દિકરી હરતા. ૧૫

લડયા પડયા હજારો શૂર ॥ "ભલે મરિયે મરિયે"
વહ્યુ લોહીં, જેમ જલપૂર ॥ ડુબ્યો દેશ તે દરિયે ! ૧૬

એ દિવસ પડી જે પોક ॥ હજી ગગને ગાજે !

એ દિવસ દેર્શાયો શોક ॥ કરોને મળી આજે । ૧૭
એ દિવસ થકી પરતંત્ર ॥ થયા, લાગી ખાંપણુ રે ।
એ આગે હતા સ્વતંત્ર ॥ હિંદુ સૌ આપણુ રે । ૧૮
વધ્યો શોક, થભ્યુ મુજ ગાન ॥ જ્ઞાન આ એકજરે,
વિના ધર્મ, નવલ, આસ્થાન ॥ ચલિત સૌ છેકજ રે ૧૯

वसंतवर्णन

होरी

પચરંગી પટકુળ ધારી,
દીપે આ કુદરત આ રતે ન્યારી, ટેક
કુમળા ચળકતા વૃક્ષે સૃજ્યાં ॥ નવ પલ્લવ જૂના ઉતારી,
આંબે મોર અથાકજ ઝુકે ॥ જાણે કલગીંઓ સારી,
વસંતની આવી સવારી । દીપે૦ ૧
વાટી વળી વેલી સૌ સૌને ॥ વૃક્ષે હસ્ત પ્રસારી,
ફૂલના ઝુમખે ઝુમખા જે પર ॥ રંગાબેરંગી અપારી ।
ઝુલે ઝાડી ફુલ ભરી ભારી । દીપે૦ ૨
ફુલ ભરી ડાળો ડોલે, ખરે ફુલ ॥ પથરાઇ ફુલની પથારી,
ભ્રમર હજારો ગુંજાર કરતા સુગંધી લેતા ગયા હારી ।
બધુંજ રહ્યું બ્હેક જ્યા મારી । દીપે૦ ૩
ફૂલ ભરી ડાળાં ડોલે હિંડોળે ॥ બેઠા પોપટ મેના પ્યારી,
ને નવરંગી અવર બહુ પંખી ॥ મધુર કરે રવ । તારી,
કોયલ,ની છે બલહારી ! દીપે૦ ૪
કોયલો કૂકૂ કૂકૂ કૂકૂ કરી રહે ॥ પંચમ સુર અનુસારી,

ઘટ ઘટામાં પડઘા પડે ને ॥ કુંજ દીપી રહી સારી,
 મનોહર કામણગારી ! દીપે૦ ૫
દ્રાક્ષને માંડવે લાખો દરાખો ॥ લીલી લોચનહારી !
કુમળા બપોરના તાપે તૃસ્યાના ॥ હાથ શોભાવનારી,
 કંઠે થડક કરનારી ! દીપે૦ ૬
ઉગ્યા ગુલાબ, ને આવી ગુલાબી ॥ ટાઢની તો હવે વારી !
વાયે સવારમા મંદ સુગંધિત ॥ શિતળ સમીર સુખકારી,
 અંગે ઉમંગ વધારી ! દીપે૦ ૭
રચ્યાં ઉમંગમા પશુ, પંખી નર ॥ નાર કુમાર, કુમારી,
સર્વે જોડે રમે, જમે કોડે, ॥ સર્વ કરે મઝાહારી,
 મુખે મીઠી હોરી ઉચારી ! દીપે૦ ૮
હોરીના સુર ઘુમી રહ્યા ચોગમ ॥ ચોગમ લગન છે જારી,
લગનમરા તો વસંતેજ સોહે ॥ વસંત છે લગન આચારી !
 જેણે રચી અજબ તૈયારી ! દીપે૦ ૯
એ રીતે આ રતે પાચે ઇદ્રી, ॥ ને હૃદય રીઝયા સંસારી,
હોળી રમણ, આ હર્ષ મરણની ॥ રીત સ્વાભાવિક પ્યારી,
 ગણો ચાલ ગંદી નઠારી ! દીપે૦ ૧૦
સંત સ્તવે ભગવંત વસંતે ॥ ઊંચે સ્વરે લલકારી,
જેણે જગતમાં ચોગમ ફરતી ॥ આવી અનુપ ઉપકારી
 લલિત લીલા વિસ્તારી ! દીપે૦ ૧૧
જય ! જય ! જયા સચરાચર! સુંદર ॥ જય ! ચિદ્રૂપ ભયકારી;
જયા જય ! એક અકળ, બ્રહ્માંડ ॥ અખંડ અખિલ વિહારી,
 નવલ તન મનના ધારી દીપે૦ ૧૨

ગુણનું કજોડું—વહેમી સ્ત્રીનું વર્ણન.

ગરબી. (સમછક્કો.)

કેવું આ કજોડું તે કહેવાય, દેશિ કહોને તમે કેવું આ૦ ટેક
પુરૂષ તો ભાણ્યો ને ગણ્યો છે ઘણો ગુમાની આ;
સ્ત્રીથી ના સ્વભાષા શુદ્ધ બોલાય. દેશિ૦ ૧
ભાઇ તો ભૂગોળ ને ખગોળમા ઘુમે છે,
બાઇનું તો ચિત્ત ચુલામાંહ્ય. દેશિ૦ ૨
પુરૂષ આ પ્રવીણુ પૂરો પુસ્તકો રચે છે,
પેલિથી ન પત્રએ વચાય. દેશિ૦ ૩
ભાઇ તો સ્વદેશને સુધારવા મથે છે,
બાઇ કહે 'હું જોઉં શી રીતે થાય', દેશિ૦ ૪
પુરૂષ ધુર્ત ઢોગિનાજ ઘાટમા ૫રે છે,
તે તો ઘેર પેલીથી પૂજાય. દેશિ૦ ૫
ભાઇ તો સભામાં જઇ સુભાષણો આપે,
બાઇ જઇ રાજવિયો ગાય. દેશિ૦ ૬
પુરૂષ તો પત્રારે સુધારાની મંડળીમાં,
પેલી પાપી મંડળીમાં જાય. દેશિ૦ ૭
ભાઇ તો નસીબનો નકાર કરે મૂળથી,
બાઇ તો ગરોડા પુઠે ધાય. દેશિ૦ ૮
પુરૂષ તો પવિત્ર પરમ ઇશને પૂજે છે,
ગોવાળની ગલીચી પેલિ ચાહ્ય. દેશિ૦ ૯
ભાઇડો ન ભૂલથીએ ભુંડું કદી ભાખે,
બૂડથી વિવાહે વિષ્ટા ખાય. દેશિ૦ ૧૦

દેશિઓ, ન દોષ દેશો, જો કદી એ બાપડો,
હારી કરે એ પીંડા વિદાય. દેશિ૦ ૧૧

છેકજ જ્યાં આવી રીતભાત મતિ જૂદિ છે,
પ્રીત તે શી રીતેરે બધાય. દેશિ૦ ૧૨

વાત શુ કરે ને અરે ચિત્ત તે શુ એ કરે ?
એક એકને ન જ્યા સુહાય દેશિ૦ ૧૩

ચાલતા વેહેવારની તો વાતજ તજવી,
એણેજ રણસ્તભ રે રોપાય. દેશિ૦ ૧૪

વિદ્યાના વિનોદ કેરિ વાત કદી કહાડે,
બ્હીલુ બહીલુ પેલિ જોય ત્યાહ્ય દેશિ૦ ૧૫

વર્ત્તમાનની વાત એને નહિ ગોઠે,
એની તો જુદીજ છે દુનિયાય દેશિ૦ ૧૬

એને ઝોડ ઝપટની, કે કામણ ટુમણનીજ વાત,
કે કુટવા જવાનીરે સદાય. દેશિ ૧૭

એ તો જાણે ખાવુ પ્હેરવુ ને ઓઢવુજ,
કે નજર ઉતારના ઉપાય દેશિ૦ ૧૮

ઝાઝુ શુ કહેવુ રે થોડુ લખે ઘણું માનજો !
અભણ વ્હેમિ મુરખની એ રાય. દેશિ૦ ૧૯

વયનુ રે કજોડ કદી હોય, હાય હાય થઇ,
ભૂડુ ભૂડું ભૂડુ બહુ ભણાય. દેશિ૦ ૨૦

રૂપનુ કજોડુ પણ વિરૂપરે મનાય છે,
ગુણનું કજોડુ ના ગણાય ? દેશિ૦ ૨૧

કેમરે લગાર કંઇ વિચાર કરો, નાર, નહિ કે,
નરથી આ કજોડુ કેમ વેઠાય ? દેશિ૦ ૨૨

ગુણોનુ કજોડું સર્વથી સસારમાં;
લાછ જેની ના કદી હોલાય. દેશિ૦ ૨૩
લાછ એ લાગી રૂહી છે ઠામઠામ નવલરામ,
આંખ જો ઉઘાડો તો દેખાય દેશિ૦ ૨૪

बाळलग्नना तमाम नुकसाननो उपसंहार.

गरबो (સપ્તચોકા)

હારે નામ બાળલગનનુ બાળો ?
બાળો કે ખાડામા ઘાલોરે ? નામ બાળ૦ } ટેક.

બાળલગનનુ નામજ સુણતાં, આવે મને કટાળોરે, નામ૦
બાળ લગનના દુખ દેખીને, દેશ થઇ ગયો કાળોરે, નામ૦
બાળ બિચારૂ શુ સમજે એમાં ? દાડ શો માડયો ઠાલોરે, નામ૦
દેવ ઉપર શીદ દોષ મુકો છો ! પ્રકૃતિ વિરૂદ્ધજ ચાલોરે, નામ૦
બાળલગનની ભૂડી રૂઢી, આખ ઉઘાડી ભાળોરે, નામ૦
ભૂડી રડાએ મુકવી નાખ્યો, સુદર દેશ રસાળોરે, નામ૦
બાળલગનથી તો બાળક બળનો, પાયો પૂર્ણ પ્રજાળ્યોરે, નામ૦
ઉદ્યમ હોમ પરાક્રમ આદિ, સહેજે બળી ગઇ ડાળોરે, નામ૦
બાળનગનથી તો વિદ્યા વૃદ્ધિનો મારગ મૂળથી ખાળ્યોરે, નામ૦
"ભટ્ટ ભણ્યા, ટો કે પરણ્યા છઇએ" ધનમા.આ
 ઉભિ ધાડોરે" નામ૦
બાળલગને બળ બુદ્ધિ હરીને, સુખનો સભવ ટાળ્યોરે, નામ૦
હુન્નરકળામા પાછળ પાડી ! પૈસો વિલાતે વાળ્યોરે; નામ૦
બાળલગનથી હોય કજોડા, દુખ-દુખ જેમા હજારોરે, નામ૦

બાળરાંડ બહુ એથીજ થાએ, થાએ અતિ
 વ્યભિચારોરે, નામ૦
બાળલગને હડહડતો આણ્યો, કળિજુગ કાળો કરાળોરે, નામ૦
બાળકનાં માબાપ બને છે, બાર વરસનાં બાળોરે, નામ૦
બાળલગને તો ઢીંગલા ઢીંગલી, સરખા બન્યા નર
 નારોરે; નામ૦
ભર જોબનમાં ઘડપણ આણ્યું, આણ્યો મરણનો
 વારોરે; નામ૦
બાળલગને બન્યો બળહીણ, બ્હીકણ, આપણો
 સઘળો રસાલોરે, નામ૦
બાળલગને અરે બાયલો કીધો, ભરતનો ખંડ
 યશાળોરે, નામ૦
બાળલગન દુ:ખ સકળનું મૂળજ, કળિજુગ એજ
 વિચારોરે, નામ૦
બાળલગન તજી, **નવલ** સ્વજન સૌ દેશને ડુબતો
 તારોરે; નામ૦

फीमेल ट्रेनिंग कोलेजने सारु.

लाडी विदाय.

गरबी १ ली (સપ્તચોકો ત્રિતાલ)

આજ હોય સાસરે લાડી વિદાય કરે,
આશરે, ઇશ તા'રે !
ઇશ, તું રક્ષણ કરજેરે એનું,
એનું ન અન્ય કો ત્યાંયરે ! આશરે૦ ૧

સાસરી હોય સુંવાળી ઘણેરી;
તો પણ કઠણુ કહેવાય રે. આશારે૦ ૨
ગામ અજાણ્યુ ને ઠામ અજાણ્યુ,
જન અજાણ્યા માણ રે. આશારે૦ ૩
ખાવું પીવું પણ પર મરજી પર,
ભૂખે મુખે ન મગાય રે। આશારે૦ ૪
નિતનાં નિઝણુ કરતા શિખના શું,
આ વ્રત કાઢયુ વડાય રે? આશારે૦ ૫
બોલવુ તો પુંછ્યુ, ચાલવુ ચલવ્યું,
કહેલુંજ કરવું સદાય રે. આશારે૦ ૬
બાર વરસની બાળકીએ કયમ,
ડાવકાં આમ થવાય રે? આશારે૦ ૭
રમતિ કુદતિ હરણીએ તો કયમ,
પગલાં ભરાવ્યાં ભરાય રે? આશારે૦ ૮
લાડે રમેલિથી કેમ ચરણુ મુખ;
ને મન બાંધી મુકાય રે? આશારે૦ ૯
જીવતાં જડ થઇ પૂતળા પેઠે,
નચવ્યાં કેમ નચાય રે? આશારે૦ ૧૦
જોગી જતીની ન જ્યાં ગતિ ચાલે,
તે કેમ કહો એથી થાય રે? આશારે૦ ૧૧
થાઓ કે નહિ પણ નિશ્ચે કરે છે,
એમજ સુકોમળ બાળાય રે? આશારે૦ ૧૨
એથી અધિક કંઇ હોએ ત્યારેજ;
નવલ સાસરી નિંદાય રે? આશારે૦ ૧૩

ગરબી ૨ જી (ચોચોકા.)

સાસરે જતી છોડીનો ઉત્તર.

માડીં તું મારી. છોડને શોક નકામો. } ટેક.
છોડીને સાસરીં વિણ કયા વિસામો ? }

સાસરીં તો સર્વે સ્ત્રીને શિર સરજી,
એમાં સુખ શોભા સકળ સુંદરજી,
ચાલી આવી રીત એ તો ઘરઘરજી માડી૦ ૧

માટે તમે ધીર ધરી મને આપો.
મને તો સહેજે હોય સતાપો,
અમે ન જવુ મેલી માયાળુ માબાપો માડી૦ ૨

કાપીને કોમળ કેળની ડાળી,
જાણે ખોદી ઠામ કઠણમાં ઘાલી,
રૂએ રૂએ આંસુડાં તે ઢાળી. માડી૦ ૩

કલેજું મારૂં તો ફફડફડ થાએ,
પિપળના પાન પેઠે કંપાએ;
મારે મન પૃથ્વી રસાતાળ જાએ. માડી૦ ૪

એવુ મને લાગે છે સહજ સ્વભાવે,
સાસરીંએ જાવુ પ્રથમ કોને ભાવે ?
સહેજે સદા સર્વેને રડવુ તો આવે. માડી૦ ૫

તોપણુ આ શોક ક્ષણિક ગણુ મારો,
ઊંડો ને ગાઢો બહુજ છે તારો;
દુખી મારા દુખમાં હોય વધારો. માડી૦ ૬

સાસરીયે દુઃખ તો પહેલું પલ્લામાં,
તમે કહ્યાં તે બધાં દુઃખ સાચાં મા;
તોપણ સહ્યાં વણુ શો છુટકો શી મા? માડી० ૭
માટે મા, શોક તજી કહો પ્રીતે.
સાસરીયે સુખી થવાય શી રીતે,?
પરાયાં હોય પોતીકાં નિત્યે. માડી० ૮
શાબાશ! શાબાશ! સુતા મતિ તારી?
સફળ કરી સકળ કેળવણી તેં તારી!
સુખી રહે આ હેલ્વી નવલ શિખ ધારી. માડી० ૯

ગરબી ૩ જી (અષ્ટચોકા ત્રિતાલ.)

શિક્ષાસૂત્ર.

સાંભળ, સાસરે વાસ કર્યાનાં,
સૂત્ર પરમ મર્માળાંરે,
અક્ષરે અક્ષર અંતર કોતરી,
રાખજે કોમાળ બાળારે. ટેક.
કામ કઠણુ બહુ કરવા પોતીકાં,
જે છે છેક પરાયારે,
એવું કરવું તો ઇશ્વર હાથે,
પણુ આપણે થાવુ ડાહ્યારે. સાંભળ० ૧
પ્રેમ વિના પર પ્રેમ પમાય ન,
કૂમે કરી કો કાળેરે;
માટે પ્રથમ તો આપ અતર ભર,
શ્વસુર પક્ષપર વા'લેરે. સાંભળ० ૨

શ્વસુર પક્ષ છે પક્ષજ તારો,
વિચારી જો ચિત્ત માહીંરે ।
જે કુળ ઉપજી ઉછરી હેતે
ત્યા તો થઇ તુ પરાઇ રે! સાંભળ૦ ૩

ઘર તે સાસરડુજ હવે તુજ,
આ તો પિયર સૌ કહે છે રે,
ભાઇ ભોજાઇ આપે રીઝી જે,
બાપડી બે'ન તે લે છે રે । સાંભળ૦ ૪

હક હિયાથી ઉઠયો, બેઠો ત્યા
કઠણુ વચન આ કહેતા રે,
હૈયું મારૂ ઉથલાઇ જાએ,
આંખે આંસુ વહેતાં રે. સાંભળ૦ ૫

પર ઘરનું ધન પુત્રી કહાવે,
સાચું આજ મે માણ્યુ રે ।
સુખ દેખીશ હવે હુ જ્યારે તે,
સાચુ સરળ એ જાણ્યુ રે. સાંભળ૦ ૬

જાણીં શ્વસુર કુળ કુળજો તારૂ ।
રહેજે રોજ તે રૂખે રે,
તેની શોભાએ શોભા તારી,
સુખે સુખ દુખ દુખે રે. સાંભળ૦ ૭

"પિયર પનોતુ રાખો પ્રભુ, પણ,
સાસરૂ તો ઘર મારૂ, રે".
એમ વિચારી મનસા વાચા,
કર્મણા કરે તે પ્યારૂં રે સાંભળ૦ ૮

પ્રેમે પોતીકું એમ ગણ્યું કે,
સહેજે પોતીકુ થાશે રે;
સાસુ,નણુદ, વર,દીયર,સસરો,
સર્વે ચિત્તથી ચ્હા'શે રે સાંભળ૦ ૯
વખતે વચન કડવાં કહે તોપણુ,
વિનય ન તજવો તારે રે;
"વનો વેરીને વશ કરે છે"
મંત્ર એ મોઘો ભારે રે. સાંભળ૦ ૧૦
"કામ કર્યાં તેણે કામણુ કીધાં"
એ કહેવત છે સાચી રે,
દોરા ચિઠ્ઠી ને છુમંતરની.
કથની કપટી કાચી રે? સાંભળ૦ ૧૧
વિનય, વિવેકને વા'લ વધારી,
ધરી ધીરજ, કરી કામો રે,
સદા સુઘડતા, સદ્ગુણુ ગ્રહીને,
નવલ કહે સુખ પામો રે. સાંભળ૦ ૧૨

ગરબી ૪ થી (રાગ ઉપરનો.)

શાણું, સુઘડ સદગુણી બની બેની.
સાસરે સુખીયાં થાજો રે!
સસારે સૌને સ્ત્રી કર્ત્તવ્યો,
કરી પરમ પદ પાજો રે! શાણું૦ ૧
છ'ર મિજાજ તો ત્યાગજ કરવો,
જો સાસરીએ રહેવુ રે!

શા'ણુપણે સૌ સાથે બોલવુ,
ચાનવુ, લેવુ દેવુ રે. શાણું૦ ૨
મધુર વચન, છે મધથી મીઠાં,
જન મન રંજનકારી રે,
નારિનુ ભૂષણ—નારિ જ નહિ જે,
નમ્રપણુ ન ધરનારી રે. શાણું૦ ૩
સ્વજન, પરજન, દાસ દાસીશુ,
વદવુ વિધિ વિવેકે રે,
સૌ સાથે સૌ લાયક ચાલવુ,
ગા'નવુ મારગ સીધે રે. શાણું૦ ૪
વણુ કહે મન વર્તી વરતવુ,
સાસરે સૌને અનુસરવુ રે,
પિયુ રંજનપર તો મન નિશદિન,
ખતે અખંડજ ધર વુ રે. શાણું૦ ૫
પ્રેમે પિયુ મન રંજન કરવુ,
માનની ધર્મ એ મોટો રે,
ચાર પદારથ એથી પમાયે.
અન્ય ઉપાય તે ખોટો રે. શાણું૦ ૬
સ્વામી સબંધે શ્વસુર પક્ષની,
સેવા કરવી સુરીતે રે,
માત પિતા સમ સાસુ સસરા,
માનવા મનથી નિત્યે રે શાણું૦ ૭
પોતાનુજ ઘર હવે થયું જે,
તે તો સભાળવુ ભાવે રે;

ઘર ગોઠવણી તો ગોરીનો,
ગરવો ધર્મજ કહાવે રે. શાણ્યાં૦ ૮

રાતદિવસ મથી મરે મરદ જો,
કરવા ઘરમાં કમાણી રે
આણી કમાણી ન વાપરી જાણી,
બાયડી નહિ હે ભુંડાણી રે શાણ્યાં૦ ૯

શાણી સુઘડ સ્ત્રી રોજ કરે છે,
રૂડી વ્યવસ્થા ઘરની રે,
કરકસર કરે, રહે સૌ સરખી,
શોભા વધારે વરની રે. શાણ્યાં૦ ૧૦

ઘર જોઇ ઘરધણીયાણીનુ,
મૂલ કરે સૌ કોઇ રે,
જો ઘરમા ગુચવાડો દેખે,
કહે "ફુઅડ, ફટ ? મોઇરે" શાણ્યાં૦ ૧૧

સુઘડના ઘરબાર, ને ઓરડા,
આરસ જેવાં રૂપાળાં રે,
સદા સુઘડ રહે સુઘડ સુંદરી,
રાખી સુઘડ બાળ બાળી રે, શાણ્યાં૦ ૧૨

બાળકની સભાળ કેળવણી,
સ્ત્રીનો ધર્મ એ ત્રીજો રે,
ત્રણે ધર્મ સરસ ને સરળ એ,
પાળ્યા, તો પ્રભુ રીઝયો રે. શાણ્યાં૦ ૧૩

પ્રભુને પ્રાર્થનાથી પ્યારાં,
કર્ત્તવ્ય કર્મો કરવાં રે;

જપ તપ વ્રત ઉપવાસ મૂકી પણ,
પ્રેમે પતિવ્રત ધરવા રે. શાણું૦ ૧૪

પતિવ્રતા પતિને અનુસરતી,
હીંડે હરધડી હેતે રે;
તેની મરજી તેએ એની મરજી.
જીવન દોરી તો તે છે રે. શાણું૦ ૧૫

પ્રાણુથી પ્યારો ગણી પિયુને,
અનન્ય ભક્તિ કરતી રે,
દુર્જન દુષ્ટને દેખીજ દૂરથી,
આઘી એ ઓસરતી રે. શાણું૦ ૧૬

નિર્જન વન, ને નિર્ધનતામાં,
રહે પિયુ પાસજ હરખે રે,
સ્વામી વિના નહિ સ્વર્ગે સોહાએ?
સ્વામી સગે સુખી નરકે રે। શાણું૦ ૧૭
સતિ પતિથી છુટી પડે નહિ,
છાયાવત ગત એની રે,
પતિવ્રતાનુ પરમ તત્ર છે,
પતિજ, સાંભળ એ'ની રે શાણું૦ ૧૮

એ'ની પતિવ્રત ધારી ધીરજથી,
કુળની કીર્તિ વધારી રે,
વિશ્વભરનો રાખી ભરોસો,
રહેજે, ઓ બેટી વિચારી રે. શાણું૦ ૧૯

સખી તુ સદા હોજે ઉભય સ્થળ।
કર મગળ। લાડઘેલીરે।

માની કુખ વખાણુંજે વા'લી ।
માની નવલ શીખ છેલ્લી રે. શાણા૦ ૨૦

સ્ત્રી સ્વરુપ.

ગરબી.

સસારનુ નૂર છે નાર,
સજન સંસારનુ નૂર છે નાર.
સ્ત્રી સુધરે સકળ સુખ સાર, ટેક.
સજન, સ્ત્રી સુધરે સકળ સુખ સાર.
ધૂળધાણી બધુ નિર્ધાર, એ વણુ ધૂળ૦
સુદર સ્ત્રીનુ મુખડુ, સુદર સ્ત્રીનું તન,
સુદરસ્ત્રીના બોલડા, સુદર સુંદર સ્ત્રીનુ મન ? સજન સં૦ ૧
સુદર સેવા સ્ત્રી કરે, સુંદર ધરેજ સ્નેહ;
સુદરતા સસારમાં, ભરનારી નારીજ છેય ! સજન સં૦ ૨
આપે જન્મજ જગતને પાળે પૂરણ પ્રીત !
એનાજ નામ આધારથી, કહાવે ઇશ્વરી અબા ખચીત!
સજન સ૦ ૩
મીઠુ બોલી મન હરે, ટાળે તન પરિતાપ,
આપતમાં ધીરજ ધરી, ધીર આપે એ નરનેજ આપ,
સજન સ૦ ૪
ધરણી ઘરનો સ્તભ છે, ઘરનુ ધરણિજ માન,
ઘરણી ઘરનું ઘરેણું છે, ઘર ઘરણિ વિનાનું સ્મશાન,
સજન સં૦ ૫

ઘડપણમાં ઘરણી સમી, સેવા કોથી ન હોય;
સ્વર્ગે પણ સાગે ગઇ, તેતો નારિજ ' નર નહિ કોય,
સજન સં૦ ૬

ધન ધન નારિ નામને, પ્રેમી પરમ અપાર !
પાળે પ્રેમે સર્વને, એતો આદ્ય શક્તિ અવતાર.
સજન સં૦ ૭

નિંદા જેની જે કરે, તે પાપી ગુણચોર '
દુર્ગુણને દરિયે ડુબે, તોએ દિલડે દયાનુંજ જોર.
સજન સં૦ ૮

ગોરી ફુલ ગુલાબનુ સૂકે કે કરમાય,
કે કોહે વણ કાળજી, તોએ જાતી સુગંધિ ન જાય.
સજન સં૦ ૯

શાસ્ત્રી, પુરાણી, પંડિતો, શાણા સજ્જન સર્વે '
સાચે સાચુ હું કહું, તમે માનો મુકી મન ગર્વ !
સજન સં૦ ૧૦

દીસે દુર્ગુણી આજ બહુ, નથી એની કાઇ નાજ,
પણ એ દુર્ગુણી મુર્ખ કે, જે છે તે તમારાજ કાજ.
સજન સં૦ ૧૧

આદે દમયંતિ, સીતા દ્રૌપદિ આદિ અપાર;
થઇ ગઇ બહુ ગુણવતીઓ, તે હતી નારિજ નિર્ધાર.
સજન સં૦ ૧૨

ધર્મે કર્મે ન કેળવો, ના'પો કઇ પણ જ્ઞાન;
રાખો જો હેવાન તો, કયમ હોય ન એ હેવાન '
સજન સં૦ ૧૩

હા! અબળાઓ હ'યરે! હાલ છેજ હેવાન!
ખાવું પીવુ ખેલવુ, એ ત્રણુનુજ જેને ભાન સજન સં૦ ૧૪
જ્યાં હેવાનજ હારનો, સઘળો સુંદિર સાથ,
ત્યાં જીવ્યાથી તો ભલું, ખરે મરણુ નવલ આ નાથ!
સજન સં૦ ૧૫

નીતિનો ચીલો.

ગરબી. (ત્રઅડા.)

ચારુ* ચીલો આ નીતિનો'——નરનારીરે,
ધારો ધરી ઉર ખંત, કહુછુ વિચારીરે,
ભવ પથે ભૂડા ઊંડા——નરનારીરે.
છુપા કુવા છે અનત, કહુછુ વિચારીરે' ૧
જેના વિવિધ મનોહરી——નરનારીરે;
વેલે છવાયા મુખ, કહુછુ વિચારીરે,
જો ચૂકિને પગ મૂકતા,——નરનારીરે,
હોયજ અનહદ દુખ કહુ છુ વિચારીરે. ૨
એ ગોઝારા કૂપમા,——નરનારીરે,
પડયા હજારો અજાણુ, કહુ છુ વિચારીરે,
હસવામા ખસવુ થયુ,——નરનારીરે,
ગયા રૂધાઇ પ્રાણુ, કહુછુ વિચારીરે. ૩
માટે ચિત ચેતી તમે,——નરનારીરે,
ચાલો ચીલે ચીલેજ, કહુછુ વિચારીરે,

---

* સુદર.

ચીલો એ પ્રાચીન છે,———નરનારીરે,
સુદર, સુખકર સેજ.[૧] કહુ છુ વિચારીરે, ૪

ચીલાની બે બાજુએ,———નરનારીરે,
અખડ તરૂવર હાર, કહુ છુ વિચારીરે.
શીતળ છાય શોભીતી,———નરનારીરે,
ફળ અમૃતમા છે સાર, કહુ છુ વિચારીરે. ૫

ચીલે ચાલવુ સે'લ છે,———નરનારીરે,
સીધો સમતળ[૨] છેક, કહુ છુ વિચારીરે;
છે કચ'ન રજ છાટિયાં,———નરનારીરે;
ગુલ[૩] જલ બે'ક બે'ક, કહુંછુ' વિચારીરે. ૬

કોણુ અભાગી આ ચીલો———નરનારીરે;
છોડી હીંડે કુવાટ, કહુ છુ વિચારીરે.
મારગ પણુ એ પાંસરો,———નરનારીરે;
નહી ભો કે ન ઉચાટ, કહુ છુ વિચારીરે ૭

ચીલાથી ચૂકી જરા,———નરનારીરે,
આડા અવળા ન જાઓ ! કહુ છુ વિચારીરે,
ઠગ:વાડીના ઠાઠથી,———નરનારીરે;
ભૂલિ શિદ ભર્માઓ ! કહુ છુ વિચારીરે. ૮

ચીલો ચૂકયા તેમણે,———નરનારીરે,
આખર ખાધીંજ થાપ, કહુ છુ વિચારીરે.

---

૧ સ્વાભાવિક રીતે. ૨ સપાટ. ૩ ગુલાબજળ.

પર વીતે ચેતેજ, તે———નરનારીરે,
ખરાજ ચતુરાં બાપ*' કહુંછુ વિચારીરે. ૯
આજ ચૌલે ચાલી ગયા,———નરનારીરે,
પુર્વે સર્વ સુજાણ, કહુંછુ વિચારીરે;
પામ્યા પરમાનંદ પદ, નરનારીરે;
નિશ્ચલ નવલની વાણ, કહુંછુ વિચારીરે ૧૦

“मारी भरतभूमि”—स्वदेशस्तोत्र.

गरबी.

મૉરી ભરત ભૂમિ '
રૂપાળી સુયશાળી, સુશીલ પુનિત
તૉરા ચરણ ચૂમી,
આનંદે વંદું જય ' હરદમ× નિત્ય ' ૧
સૌ સૌમાં કાંક વિશેષ છે !–
પણ તું તો અલૌકિક એકજ છે '–
મૉરી ભરત ભૂમિ૰— ૨
કોણ આવે હિમાલયની હારે ?
કોહિનૂરે અન્ય હીરા હારે,

---

* ઓ મારા બાપ એટલે વા'લા જે પારકાને [illegible] જોઇનેજ પોતે ચેતી ચાલે, તેજ ખરેખરાં ચતુર સમજવાં, [illegible]બ કે અનીતિનાં ખાડામાં જે પડે છે તે ગમે એટલાં [illegible] (ચતુરાં) થઇને ફરે છે, પણ ખરૂ જોતાં જરાએ ચતુર [illegible]

× પ્રત્યેક શ્વાસની સાથે, હમેશાં.

મધુ શીતડિ સરમ સાકર ક્યાં ?–
મૉરી ભરત ભૂૅમિ૦— ૨

એવી ફૂળકુપતા સ્થળ સ્થળ સોહે !–
નવરંગી રમણી મુજ મનડાં મોહે !–
જેણે વાડી વિશ્વભરનીજ હોએ,–
મૉરી ભરત ભૂૅમિ૦— ૩

સાથે વિશ્વભર વાલી તું ઝાઝી,
સમૃદ્ધિ સ્વભાવિક મળી સાજી.
તેને પ્રભુએ કરી પ્રિય પ્રમુખાજી—
મૉરી ભરત ભૂૅમિ૦— ૪

દેખી દુનીયા મરે છે દિલ દાઝી,–
પણ ફિકર ન ! રાખ પ્રભુ તુ રાજી–
કાશ ! હાલ તેની છે ઇતરાજી !–
મૉરી ભરત ભૂૅમિ૦— ૫

તારો વાંક નથીજ, તથાપિ એ,
અમે ભ્રષ્ટ કપૂત મૂઢ પાપીએ,
દેવ છોક ડુબ્યો !—હજીએ !—
મૉરી ભરત ભૂૅમિ૦— ૬

મદ, આળસ, ઇર્ષા ને અનીતિ,
મતિ મતલબી, આંધળી નીચ અતિ,
સુખ સાર્વજનિક સમજે ન રતિ,—
મૉરી ભરત ભૂૅમિ૦— ૭

આપણી જન્મભૂ ભક્તિ તો નામે નહીં,
એક પેટની વેઠ અખંડ લહી,

ઉંચી ઓડ બળદીએ કીધી ન કહીં,
મારી ભરત ભૂમિ૦— ૮

એવા જનને ધિક ધિક ધિક્કજ છે,
કીડી કાગડા એથી તો ઠીકજ છે,
જેને જાતિની દાઝ અધીકજ છે !
મારી ભરત ભમિ૦— ૯

હોટંટાટ, કાફીર જે કહો,
જંગલીમાં જંગલી જે લોકો,
જન્મ ભૂમિ[1] ભજન અનભિજ્ઞ ન કો.
મારી ભરત ભૂમિઃ— ૧૦

ઓઓ પણ અબળા જે બાકી,
તેણે દેશભકિત સબળા દાખી,
ઇતિહાસ છેજ એનો સાખી,
મારી ભરત ભૂમિ૦— ૧૧

જન જન્મી જન્મ ભૂમિ જે ન ચહે,
સૃષ્ટિક્રમ વિરૂદ્ધજ રાક્ષસ એ,—
રે રાક્ષસ રૂડા સ્વપક્ષે રહે !
મારી ભરત ભૂમિ૦— ૧૨

આ ભ્રષ્ટ સંગે ભડાઇ માતા,
જે જગને સુજનતા[2] મૂળ ગાતા,
જેનો જશ જશવંત હજી પણ ગાતા.
મારી ભરત ભૂમિ૦— ૧૩

---

૧. જન્મ ભૂમિની ભક્તિથી અજાણ્યા કોઇ જંગલી લોક પણ નથી. ૨. સુધારો (Civilization).

ગુ તો સત્વગુણી તત્વજ વેત્તા,
દેશ દેશથી પંડિત જ્યાં વહેતા;
જ્યાં શિષ્ય સહોત્સાહે રહેતા,
મારી ભરત ભૂમિ૦— ૧૪

તારાં કાર્ય ત્યારે યવને ભાળ્યાં,
મહા શીળ, નિર્મળ, બુદ્ધિવાળાં,
આ૧ "દેવા કમાડે પડે ન તાળાં"
મારી ભરત ભૂમિ૦— ૧૫

સેવુ નિત્ય પુનિત તત્ર રજ ભૂમિ,
ધન્ય ભાગ્ય નવલની તું જન્મ ભૂમિ;
તારી ભક્તિ રંગે રંગ રહીજ ઘુમિ,
મારી ભરત ભૂમિ૦— ૧૬

ऐकज वेण राखवा विषे.

राग बेलावर

સદા રાખોરે, સદા રાખોરે, શાણા સુજન સુજાણુ
એક વેણુ સુસત્યનુ. } ટેક.

એકજ વેણુ ઉપર ચાલે, જુઓ
સંસારનોરે, સંસારનોરે, બધો કાર વે'વાર
હોય લાખોની આપ લે,
લોક ઘઘોરે, લોક ઘઘોરે, કરે ઘમઘોકાર—એકજ વેણુ૦ ૧

એકે વેણે વિંટયુ વિશ્વ કાં
વેપારી રે, નરનારી રે, નોકરને શેઠ;
સર્વ જીવે રાજા પ્રજા,
વિશ્વાસેરે, વિશ્વાસેરે, ખરે વિશ્વમા નેટ—એકજ વેણુ૦ ૨.

એક વેણુવિના તો પા ઘડી,
કયમ ભેળાંરે, કયમ ભેળાંરે, રહી શકે કો જન ?
જઇ જંગલમા એકકથી,
શું છોટાંરે, શુ છોટારે, વસે જોજન જોજન–એકજ વેણુ૦ ૬
એક વેણુ વિના ગુણુ કોટિધા,
તોપણુરે, હોય તોપણુરે, તેનુ કોડી ન મૂલ;
બાળક પણુ હાંસી કરે,
"એ તો જૂઠોરે" મળ્યું ડાં'પણુ ધૂળ ! એકજ૦ ૭
એક વેણુ વિના નર રડવડે,
જ્યમ રોઢુરે, જ્યમ રોઢુરે, ખર્યું ભીંતથી હોય;
ઠામ ન ઠરવાનો મળે,
ભમે ભૂલ્યોરે, ભમે ભૂલ્યોરે, બની બા'વરો સોય–એકજ૦ ૮
એક વેણુ ગયુ તો સૌ ગયુ,
તુચ્છજરે, સૌ તુચ્છજરે, ગણે તરણાથી લોક;
થાય હડે હડે જાય જ્યાં,—
પછી સાચુ રે, કદી સાચુ રે, બોલે તે પણુ ફોક એકજ૦ ૯
એક વેણુ કારણુ દારૂણુ શા,
દુ:ખ વેઠયાં રે, દુ:ખ વેઠયા રે, હરિચંદે આપે !
ભૂપ* ભલોરે પેલો ફ્રાન્સનો !
આવી આપે જે, આવી આપે જે, પડયો પાછો કેદ ! એકજ૦ ૧૦

---

*ફ્રાન્સનો રાજા જોન જે લડાઇમા હારી ઇંગ્લાંડમાં કેદ પડયો હતો તે કેટલાક કોલકરાર કરી પોતાના રાજ્યમાં પાછો આવ્યો, પણુ લોકે તે શરતો કબુલ ન રાખી તેથી એ સત્યવાદી રાજા પોતાના વેણુ ખાતર આપોઆપ પાછો ગયો અને ત્યા કેદખાનું ભોગવ્યુ

એક વેણુ સત્યનું રાખતં,
[illegible] નિશ્ચયરે, સુખ નિશ્ચયરે, બેઉ લોક થોક,
નિશ્ચય વાર નવલ કવે,
[illegible] માનોરે, અરે માનોરે, જગતના લોક ! એક૦ ૮

જૂઠ નહિ બોલવા વિષે.

ધોળ રાગ બેલાવરનું.

[illegible] કદીએ રે, નહિ વદીએરે, જરા જૂઠ વચન, } ટેક.
જૂઠે [1]જાન એ રે જહાનમાં.
આપી ઇશે વિશેષ પશુ થકી,
[illegible] વાણીરે, દયા આણીરે, કહેવા ઉરના વિચાર;
તે તો હાકી હુમેરી તે,
[illegible]વારે, જગ ઠગવારે, માંડ્યો વાણી વ્યાપાર ! જૂઠે જાન. ૧
સુણ ! સત્ય સંસારનો સ્તંભ છે,
[illegible] આધારેરે, જે આધારેરે, એ ઉભો બિન ધાક,
જો વણ ટાક ત્રૂટી પડે,—
[illegible] આખેરે, વણ શાખેરે, ધોરે જ ઇનુ ન શાક. જૂઠે જાન૦ ૨
રે ! શાખા ભૂંડીજ જૂઠા તણી !
[illegible] સાચુંરે, છતાં સાચુંરે, એનુ જૂઠું મનાય;
જોવા આવ્યો સાચ, પણ,
[illegible] ચુમોરે, પાડી ચુમોરે, મુઓ મૂર્ખ વૃથાય. જૂઠે જાન૦ ૩
જિવ ! જિભ શિદ જૂઠે વટાળિયે ?
[illegible] જૂઠ તો રે, વદે જૂઠ તો રે, ગુઢ પાપી જંન;

---

૧. નુકસાન, ખરાબી. ૨. દુનિયામા આ લોકમાં ને પરલોકમાં.

પાપ પોતાનાં ઢાંકવા,
ન ઢંકાયજરે, ન ઢંકાયજરે, જાણુ નિશ્ચય મન. જૂઠે જાન૦ ૪
ભુંડુ છાણુ ઉડી ગોઝારમાં,
ધર્યું ઢાંકીરે, ધર્યું ઢાંકીરે, ઉઠે ગધાઇ આપ !
થૂ થૂ થૂ થાયજ તથા,
વૃથા બાંધેરે, મૂઢ બાંધેરે, ગાઠો એકના બે પાપ ! જૂઠે જાન૦ ૫
જિવ નિશ્ચય કરીને જાણુ તુ,
તરે સત્યજરે, તરે સત્યજરે, ડુબે જૂઠું ઝાઝ,
તદપિ કાગળની કરામતી,
એ શા અર્થનુ રે, એ શા અથનુ રે, શોભે તાબુતમાજ !—
જૂઠે જાન૦ ૬

છે જૂઠ જ જાળની જાળ જયાં,
એક બીજુંરે. બીજે ત્રીજુંરે, ગુથ્યુ ગણ્યું ન ગણાય,
શું સંભાળે અભાગિયો,
ઝટ જોતારે, ઝટ જોતારે, કો ટપ્પ ઝલાય. જૂઠે જાન૦ ૭
વાક નજ કર, પણ કદી થાય તો,
સાચે સાચુ રે, સાચે સાચુ રે, માની માગને માફ,
માફજ મળશે સો વસા,
નહિ તોએરે નાહ તોએરે, ટળશે અંતર તાપ. જૂઠે જાન૦ ૮
જો અંતર્જામી અતરે,
તે રાજીરે, રહે રાજીરે, વહે ઉર આનદ,
અતુલ અનુપ નિજાનંદ છે,
નિજાનદનેરે, નિજાનદનેરે, જાણે શુંજ મતિમંદ ?
જૂઠે જાન૦ ૯

છે સત્ય સ્વરૂપજ શ્રી પ્રભુ,
એને વા'લુરે, અન્ય વા'લુરે, નથી સત્ય સમાન,
છે સત્ય સ્વરૂપને પરભવી,
ક્યાં રહેશોરે, શું કહેશોરે, પુછે નવલ નિદાન? જૂઠે જાન૦ ૧૦

बाळकपर प्रीती ए स्त्रीनुं भूषण छे.

राग हालरडानो

વનિતા કુળવતી બોલાવે વા'લે બાળને,
મીઠાં અમૃત ઝરતા નયણે વયણે નિત્ય,
નિત્યજ ખતેથી ખાવાના ખેલવણા તથા,
આપે કેળવણી સુખ કરણી સુંદર રીત વનિતા૦ ૧
વનિતા કુળવતી, ને વા'લ અપારજ બાળપર,—
પછીં તે પોતીકું પરનું કે જેનું હોય,—
એને હૈયે ઉભળકો આવે જોઇજ બાળને,
વા'લે બોલાવે તે વેળા શોં સો'ય? વનિતા૦ ૨
આંખો હીરાની ઓપે! હસતુ મુખ શું મધુર!
શોભે શા સુંદર મનરંજન ખંજન ગાલ!
ઉઘડી અર્ધ અધર પરવાળી સુવર્ણ ઝબૂકતી,—
ઝબકયુ ઝળળળ જાણે નિર્મળ દિલનું વા'લ વનિતા૦ ૩
એની વાણી તો નરમાશ મીઠાશ અજબ ભરી,
જેણે બાળકના મન વશ થઇ જાયજ સે'જ,
એને દેખે કે દોડી ભેટે હેતે અતિ,
એનું કહ્યું કરે સવળું હર્ખે હર્ખેજ! વનિતા૦ ૪

રે વણુ કહે અતિ મન વર્તે છે તે તો સદા,
રડતાં રખે દુભાયે એનું દયાળુ દિલ,
છરાયાં છોરૂં પરાયાં પણુ રે એને ક્લ્યાગરાં,
સાચે જાદુગારૂંજ જેવુ એનું સુશીલ ! વનિતા૦ ૫
એનું કારણુ પણુ આઘુ નથી, સમજવુ સે'લ છે,
સમજી સુંદરીઓ ! આ હિંદની આપે આજ,
એ નથી પીટયા રહી કદીએ બાળ ધએડતી,
જે છે નહિ નારીનાં પણુ કૂલનાં કાજ. વનિતા૦ ૬
લાજે કુળવતી બોલતાંએ ઉચે સ્વરે,
તો તે નિજ બાળકપર કેમજ હોય કઠોર ?
વાણી કડવી કઠોર બાળ નઠોરજ હોય,
વાણી વા'લપની વશ કરે હરાયાં ઢોર. વનિતા૦ ૭
વાણી વા'લપની વદવા સર્જી છે સુદરી,
રહી છે સુદરીની સુંદરતા વા'લપ માંય,
વા'લપ બાલપર જામે જ્યારે શશિ પૂર્ણ સમ,
ત્યારે નવલ અલોકિક દેવીજ છે દેખાય ! વનિતા૦ ૮

विश्वंभरनो उपकार.

ગીતચંદ્રાવળા નાના (ધ્રુવાનનો રાગ.)

જે જે ! વિશ્વભરનાથ, હુ તને વદુ વારવાર,
વારંવાર તું જે કરે જનપ્રતિ પ્રતિદિન ઉપકાર,
જે ઉપકાર ન હુંથી ગણાય,
અનહદ હદમાં કેમજ માય !

દા'ડો રાત, પ્રભાત ને સાંજ
પળપળ સાંભળો છો રાજ ' જે જે૦ ૧

જાળે, સભાળે સદા તું તો અખિલ જગતમા જન,
જળચર ભૂચર, ખેચરને, વળી ઇતરેચર પણ અન્ય,
અન્ય હશે બ્રહ્માંડ અખડે,
તે સર્વેના દુઃખ તું ખડે,
એક અનતનું પૂરૂ કરે;
આહા ! આ તે અકળજ ખરે ! જે જે૦ ૨

અકળ, અરૂપ, અનુપને હું કેવા' તે કહું કેમ ?
તેમ એક આ તો દિસે નિત્ય કરવું વિશ્વનું ક્ષેમ '
વિશ્વનુ ક્ષેમ ચહે ચિત નિત્ય,
કુંજરથી તે કીડી સહિત,
સર્વેની સભાળ સમાન,
સે છે દેવ દયાજ નિધાન. જે જે૦ ૩

દયાનિધાન ' કૃપાળુ ! ઓ ' કરૂણાળુ કિર્તાર !
છે વિધવિધના વિશ્વમાં ભર્યા અન્ન ઉદક ભંડાર
અન્ન ઉદક ભંડાર ભર્યા તે,
ખાઇ જીવે છે જગ્તજ ખાંતે.
ખાજ સુખદ, ને સ્વાદે ભર્યા,
વિધવિધનાં જે જાય ન ગણ્યાં— જે જે૦ ૪

જાય ગણ્યાં નહિ સર્વ તે સુખ સાધન તે જે કીધ,
વૃક્ષ, વનસ્પતિ, વેલી ને પશુ પક્ષી ખનિજ વિવીધ,
પશુ પક્ષિ વિવિધના હોયે,
નદી ડુગરીએ મનડાં મોહે.

શો કહું આકાશે સુંદર બહાર !
ધન ! ધન ! ઇશ રમ્ય દાતાર—. જો જો૦ ૫

ઇશ્વર તું ઉપકાર તો કરે જન્મ્યાં ત્યાંથીજ સાર,
રે ! જન્મ્યાં પેહલાંય તે પય નિપજાવ્યું નિર્ધાર.
નિપજાવ્યુ નિર્ધાર તે દુધ,
તારી તો છે અગમજ બુદ્ધ ?
અગમ ખેલ તો તારો અરે!
રૂધિરનુ દૂધ કોણુજ કરે?— જો જો૦ ૬

દૂધ કર્યુંજ રૂધિરનું અતિ શુદ્ધ સરસ ગુણકારૂં,
એ ગુણ ભૂલે એવુ તે કોણ લૂણ હરામી નઠારૂ ?
લુણહરામી નઠારૂજ હશે,
તે વિશ્વભરને ભૂલશે.
ગાય પશુ પખી જિવ જત !— જો જો૦ ૭

જત ઝીણાં જળ બિંદુમા અગણ્યા આખે ન જણાય,
તે સર્વે સંભાળથી ઘડયા કરી કરામત કાય,
કરી કરામત તે તો વડી,
સુખકર સર્વે અવયવો ઘડી
તે પ્રત્યેકનુ પોષણ થાય,
તેવા સાજ સજ્યા વળિ ત્યાય — જો જો૦ ૮

સાજ સજ્યા સુખના જગે જગરાજ ધરી દિલ દાઝ,
દાઝ અધિક ધરી વળી મુકી બુદ્ધી માણસમાંજ,
બુદ્ધી વિવેક ને જાણો અમુલ્ય,
એ ભવસાગરનો છે પૂલ.

પૂલ ભવાબ્ધિનો બાંધી હસ્યા.
અંતર્જામી રૂપે વળી વસ્યા— જે જે૦ ૯

અંતર્જામી બોમિયો થઇ, ઉભો ભવાબ્ધિ પૂલ.
પૂલ ચૂકી વેહો તરફ વળે, તો પોકારી કહે ભૂલ.

પોકારી ભૂલ કહે છે તેહ,
વારેવારે વારે છેય.
વળી દયાળુએ દેવની કૃતિ,
કર તું નવલ તત્પ્રત્યે રતિ*— જે જે૦ ૧૦

*પ્રીતિ.

समाप्त.

બહાર પડી ચુકી છે.

ગુજરાતના સુપ્રસિદ્ધ ટીકાકાર
સ્વર્ગસ્થ સાક્ષર
નવલરામ લક્ષ્મીરામ
કૃત

નવલ-ગ્રંથાવલિ

શાળોપયોગી આવૃત્તિ

ભાગ ૧

સંશોધન કરનાર
રા. રા. સાક્ષર હીરાલાલ વ. શ્રોફ.
બી. એ.

કિંમત ૧-૪-૦

મળવાનું ઠેકાણું:—
બુકસેલર કરસનદાસ નારણદાસ
સુરત.